

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้านการค้าระหว่างไทยกับพม่าและจีน(มณฑลยูนนาน)

2.1 ภูมิหลังการติดต่อการค้าและลักษณะทางการค้าชายแดน

ในอดีตจังหวัดเชียงรายนั้นเป็นจังหวัดที่ใหญ่และเป็นเมืองที่สร้างขึ้นใหม่ในสมัยอาณาจักรล้านนา โดยปรากฏในพงศาวดารสมัยพ่อขุนเม็งรายมหาราชว่าเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำและพื้นที่ราบสลับกับเทือกเขา ทำให้เหมาะแก่การเพาะปลูกและเหมาะสมกับการสร้างเป็นเมืองที่อยู่อาศัย

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดชายแดนที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย โดยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศ คือ พม่า (ซึ่งมีแม่น้ำรวกและแม่น้ำสาบเป็นพรมแดนยาวประมาณ 19 กิโลเมตร) และสปป.ลาว (มีแม่น้ำโขงเป็นพรมแดนยาวประมาณ 90 กิโลเมตร) ทั้งประเทศพม่าและประเทศสปป.ลาว มีอาณาเขตติดต่อ ไปถึงประเทศจีน

โดยอำเภอแม่สาย ตั้งอยู่บริเวณเหนือสุดของจังหวัดเชียงราย และประเทศไทย มีพื้นที่ประมาณ 285 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศด้านตะวันตกส่วนใหญ่เป็นภูเขา ในปีพ.ศ. 2543 อำเภอแม่สายมีจำนวนประชากร 57,627 คน หรือร้อยละ 6.6 ของประชากรจังหวัด มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 292 คน/ ตารางกิโลเมตร ซึ่งนับว่าเป็นอันดับ 1 ของจังหวัด

จากสภาพดังกล่าวนี้ทำให้จังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะที่อำเภอแม่สายเป็นประตูสำคัญที่เอื้อต่อการค้าชายระหว่างไทย-พม่าเป็นอย่างยิ่ง การค้าในลักษณะนำเข้าและส่งออกเส้นทางทางบกส่วนใหญ่ร้อยละ 90 จะผ่านช่องทางที่อำเภอแม่สาย กิจกรรมทางการค้าชายที่บริเวณชายแดนส่วนใหญ่เป็นธุรกิจของคนไทย และพม่าเชื้อสายจีน และทางส่วนราชการก็ได้พยายามส่งเสริมทุกรูปแบบเพื่อให้คนไทยยึดถือเป็นอาชีพหลักในขณะที่การค้าแบบจารีตของประชาชนก็ยังมีพบเห็นได้อยู่ในปัจจุบัน

การที่การค้าชายแดนจุดนี้มีปริมาณและมูลค่าการค้าชายแดนที่สูงอย่างต่อเนื่องดังที่ได้รายงานไว้ในบทที่ 1 ทำให้ประเด็นนี้เป็นประเด็นทางเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเชียงรายซึ่งมีความสัมพันธ์กับพม่า โดยสามารถพิจารณาความสัมพันธ์ทางการค้าชายแดนได้เป็น 2 ลักษณะคือการค้าชายแดนระหว่างพื้นที่ของอำเภอแม่สายของไทยกับเมืองท่าซีเหล็กฝั่งพม่า และการค้าผ่านแดนไปจีนตอนใต้

2.2 การค้าชายแดนระหว่างอำเภอแม่สายกับเมืองท่าจีเหล็ก

ในอดีตการซื้อขายสินค้าภายในประเทศของพม่าที่ประสบปัญหาไม่ได้รับความสะดวก มีความยากลำบากในการขนส่งสินค้าอันเนื่องมาจากการคมนาคมขนส่งภายในประเทศพม่ายังเมืองท่าจีเหล็กไม่ดีพอ ประชาชนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนพม่ากับไทยโดยเฉพาะบริเวณเมืองท่าจีเหล็กจึงเปลี่ยนมาเลือกซื้อสินค้าตามแนวชายแดนไทยแทน ซึ่งการข้ามมายังฝั่งไทยและซื้อสินค้าได้รับความสะดวกมากกว่า อีกทั้งสินค้าก็มีคุณภาพดีกว่าและราคาเหมาะสม ส่งผลให้ต้องนำเข้าสินค้าจากฝั่งไทย

ตลาดซื้อขายสินค้าตามแนวชายแดนไทยกับพม่าที่มีสภาพต่างจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมากคือการค้าขายระหว่างกันระหว่างอำเภอแม่สายกับเมืองท่าจีเหล็กนั้น เป็นลักษณะการค้าขายในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน และเป็นชุมชนขนาดเล็กไม่ใหญ่โตเหมือนในปัจจุบันที่เป็นตลาดขายสินค้าขนาดใหญ่ (คุณบุญธรรม ทิพย์ประสงค์, 4 กันยายน 2547)

การค้าชายแดนเริ่มค้าขายอย่างเป็นทางการเป็นลำดับมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2519 กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดให้คนไทย และคนพม่าสามารถเดินทางไปมาหากันได้สะดวก ขณะเดียวกันนั้น ประเทศไทยได้มีนโยบายจากส่วนกลางที่มุ่งพัฒนาประเทศด้วยการส่งเสริมการผลิต โดยมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างรูปแบบจากภาคเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรมมากขึ้นในช่วงที่พม่าปิดประเทศ (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป.) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่แตกต่างกันมาก ทำให้เป็นช่วงเวลาที่การค้าชายแดนทางด้านอำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายได้ดูแลการค้าจากเมืองท่าจีเหล็กฝั่งพม่า และจากการที่ประเทศไทยมีการประกาศใช้กฎหมายหลายฉบับทำให้การค้าชายแดนมีรูปแบบที่เป็นทางการมากขึ้น

2.3 การค้าชายแดนในปัจจุบัน

ในปัจจุบันจังหวัดเชียงรายโดยเฉพาะที่อำเภอแม่สายนั้นมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างมากจากการค้า การลงทุน เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รวมทั้งการค้าชายแดน อีกทั้งอำเภอแม่สายยังมีความพร้อมทางด้านระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆครอบคลุมกว่าเช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน โรงพยาบาล โรงเรียน เป็นต้น

ขณะที่เมืองท่าจีเหล็ก ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดเชียงตุง รัฐฉานประเทศพม่า และเป็นพื้นที่ชายแดนซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับอำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย ใช้เวลาในการเดินทางข้ามไปประมาณ 15 นาที โดยสภาพพื้นที่ก็คล้ายกับชุมชนทางภาคเหนือในประเทศไทย บริเวณตัวเมืองท่าจีเหล็กยังมีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นมากมายให้เห็น เช่น โรงพยาบาล สนามกอล์ฟ โรงแรม และคาสีโน ฯลฯ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญที่เพิ่มขึ้น แต่ชาวพม่าส่วนใหญ่ทั้งผู้ชายและผู้หญิงยังนิยม

นุ่งโจงและคนพม่าที่เมืองท่าจีเหล็กยังสามารถพูดภาษาไทย อังกฤษ และจำนวนไม่น้อยสามารถพูดภาษาจีนแมนดารินได้เพราะว่ามีคนพม่าเชื้อสายจีนอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย(คุณอัญชติ ทับทิมคุณา, สัมภาษณ์, 29 สิงหาคม 2547)

ภาพที่ 2 อาคารด่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมือง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ 3 ป้ายเข้าเขตเมืองท่าจีเหล็ก สหภาพเมียนมาร์

ภาพที่ 4 สภาพตลาดท่าล้อ เมืองท่าจี๋เห่ลี่ก

ภาพที่ 5 สภาพตลาดท่าล้อ เมืองท่าจี๋เห่ลี่ก

ภาพที่ 6 บรรยากาศภายในตลาดเมืองท่าจี๋เห่ลี่ก

กิจการที่สำคัญของเมืองท่าจีเหล็กคือ การค้าขายทางด้านชายแดนกับไทยในฝั่งอำเภอแม่สาย สินค้าส่วนมากที่มีวางขายอยู่ในตลาดเมืองท่าจีเหล็กนั้นได้นำเข้ามาจากประเทศจีน(มณฑลยูนนาน) และบางส่วนมาจากสิงคโปร์ มาเลเซีย อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นเขตที่ทำการค้าและเศรษฐกิจอยู่ในระดับดีพอประมาณ เมื่อเทียบกับเขตชนบทชั้นในของพม่าเขตเมืองท่าจีเหล็กยังขาดระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานอยู่อีกมาก เช่น ถนนหนทางมีสภาพทรุดโทรมอยู่มาก โทรศัพท์ยังไม่พอกับความต้องการของประชาชน ระบบไฟฟ้ายังขาดแคลน รวมถึงระบบสาธารณสุขยังไม่มีคุณภาพพอ (คุณฉิน ไหมทราบนามสกุล, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2547)

เนื่องจากพื้นที่ในเมืองท่าจีเหล็กในเขตรัฐฉานมีพื้นที่เพาะปลูกพืชได้มากแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของการบริโภคหรือบางอย่างก็ไม่เป็นที่นิยม และยังไม่มีการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต จึงจำเป็นต้องซื้อสินค้าจากทางฝั่งอำเภอแม่สายของไทย และจากประเทศจีนและในทางกลับกันสินค้าส่วนใหญ่ที่พม่าผลิตเองได้มักเป็นสินค้าจำพวกทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ซึ่งไม่มีตลาดรองรับจึงต้องส่งมาขายในฝั่งไทย เช่น สินค้าเกษตรจำพวกถั่ว กล้วย และสมุนไพร เป็นต้น

ในส่วนของชนิดสินค้าที่ทำการค้าระหว่างกันนั้นมีอยู่มากมายหลายชนิด โดยสินค้าส่งออกของอำเภอแม่สายที่สำคัญ จะเป็นจำพวกสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น ผงชูรส เครื่องดื่มให้พลังงาน น้ำอัดลม รองเท้ายาง ถ่านไฟฉาย ขนม เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าที่ทางรัฐบาลทหารพม่าได้ประกาศห้ามนำเข้า-ส่งออก ตามประกาศฉบับที่ 2/2000 เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2000 แต่การส่งออกสินค้าจำพวกนี้ก็ยังคงมีอยู่เป็นปกติแต่จะไม่นำมาผ่านพิธีทางศุลกากรจึงทำให้เป็นการค้านอกระบบโดยส่วนใหญ่ ทำให้การประมาณการค้าที่แท้จริงทำได้ยาก

ตารางที่ 4 :แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกที่ส่งออกทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (ปีพ.ศ.2547)

หน่วย: ล้าน บาท

ลำดับ	ชนิดสินค้าที่ส่งออก	มูลค่า(บาท)
1	น้ำมันเชื้อเพลิง	350,306,085.70
2	ยางพารา	209,985,993.04
3	ยางรถยนต์	158,629,603.00
4	ปูนซิเมนต์	98,052,578.38
5	บัตรเติมเงิน	96,367,062.50
6	การรักษาโรค	68,903,475.83
7	น้ำมันพืช	57,143,055.00
8	เหล็กเส้น	45,136,736.80
9	น้ำมันหล่อลื่น	33,729,564.20
10	ของเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	797,166,843.16
รวม		1,915,420,997.60

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย (2547)

สินค้าที่ไทยนำเข้าจากพม่าจะเป็นสินค้าจำพวก สมุนไพรจากธรรมชาติ สินแร่และัญชีพืช จำพวกเมล็ดงาและถั่วต่างๆ เป็นต้น

ตารางที่ 5 :แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกที่นำเข้าทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (ปีพ.ศ.2547)

หน่วย: ล้าน บาท

ลำดับ	ชนิดสินค้านำเข้า	มูลค่า(บาท)
1	เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย	140,067,983.93
2	ทับทิมยังไม่ตกแต่ง	67,216,251.00
3	โค-กระบือ	32,299,700.00
4	กระทิชม	25,732,055.00
5	เปลือกไม้(บง-ก่อ)	24,917,860.00
6	ไวน์	10,253,776.00
7	บัวปรงรส	4,531,661.50
8	ซังดอกหญ้า	2,108,475.00
9	ใบชาตากแห้ง	2,077,475.00
10	ของเบ็ดเตล็ดอื่นๆ	189,182,687.47
รวม		498,388,199.90

ที่มา: ด้านศุลกากรแม่สาย (2547)

จะเห็นได้ว่าสินค้าของอำเภอแม่สายนั้นมีความแตกต่างกันสินค้าจากฝั่งท่าซี้เหล็กซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือสินค้าเกษตรจำพวก อัญมณี สมุนไพร ถั่วและเมล็ดพืชต่างๆ ในขณะที่สินค้าที่ไปจากไทยและจีนตอนใต้จะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคที่ผ่านการแปรรูปแล้ว หรือเป็นการเพิ่มมูลค่าของสินค้าแล้ว ส่งผลให้มูลค่าที่ค้าขายระหว่างกันแตกต่างกันอย่างมาก

ประเภทสินค้าที่ต่างกันนี้เป็นผลให้ราคาสินค้าและขนาดตลาดที่รองรับสินค้าต่างกันอย่างมาก สินค้าที่อำเภอแม่สายส่งออกไปพม่าผ่านทางเมืองท่าซี้เหล็กนั้นส่วนใหญ่จะส่งต่อไปยังจังหวัดเชียงใหม่จะกระจายไปยังเมืองใกล้เคียงจนถึงเขตชายแดนประเทศจีนที่เมืองลา ในขณะที่สินค้าที่ท่าซี้เหล็กส่งมายังอำเภอแม่สายนั้นมีส่วนที่ส่งต่อไปยังจังหวัดอื่นๆ ของไทยไม่มากนัก และส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายภายในตัวจังหวัดเชียงราย ขนาดตลาดของสินค้าที่ส่งมาจากพม่าจึงมีขนาดเล็กกว่าตลาดสินค้าที่ส่งออกจากแม่สายเป็นเท่าตัว

การค้าชายแดนบริเวณนี้ ครอบคลุมพื้นที่ที่ทำการค้ากับพม่า คือ ที่อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสนและบางส่วนของตัวอำเภอเมืองเชียงราย ทำการค้าทั้งแบบขายปลีกและขายส่งโดยจะมีพ่อค้ารายย่อยจากพม่ามาซื้อสินค้าแล้วนำกลับไปขายต่อในพม่า หรือถ้ามีการสั่งซื้อสินค้าในปริมาณมากจะได้รับใบสั่งซื้อสินค้ามาแทนและในบางครั้งก็มีจากตัวแทนพ่อค้าพม่าที่อยู่ฝั่งท่าซี้เหล็กมา จากนั้นก็จะมีการจัดส่งสินค้าไปยังฝั่งพม่าต่อ จากนั้นตัวแทนพ่อค้าพม่าก็จะจัดส่งสินค้าเข้าไปพม่าเอง (พรพิมล ตรีโชติและทรายแก้ว ชูทรัพย์, 2537:35) โดยนิยมซื้อขายกันด้วยระบบเงินสด คิดเป็นร้อยละ 51 และในกรณีที่มีการค้าขายติดต่อกันมานานก็อาจมีการให้เครดิตแก่กัน แต่ในปัจจุบันการชำระค่าสินค้าโดยการเปิด L/C คิดเป็นร้อยละ 5 ของมูลค่าการค้ารวม แต่สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากรัฐบาลพม่าสิ้นสุดการให้สัมปทานทำไม้แก่เอกชนไทย ทำให้เอกชนไทยขาดรายได้และเป็นปัจจัยที่มีส่วนทำให้ธุรกิจการค้าชายที่ชายแดนไม่ขยายตัวมากเหมือนในอดีต (คุณ เคน ไม่ทราบนามสกุล, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2547)

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่านั้น มิใช่การค้าแบบที่ตรงไปตรงมา แต่มีด้านมืดและด้านสว่างกำกวม (สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, 2543: 94) การค้าชายแดนที่จังหวัดเชียงรายก็เช่นเดียวกันโดยเฉพาะเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างพ่อค้าชาวไทยกับพ่อค้าชาวพม่า (เชื้อสายจีน) รวมถึงการมีญาติพี่น้องหรือคู่สมรสที่อยู่อาศัยทางฝั่งเมืองท่าซี้เหล็ก ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การค้าชายแดนโดยเฉพาะการค้าอนุกระบวนทางด้านอำเภอแม่สายและทางฝั่งเมืองท่าซี้เหล็กมีความสะดวกและราบรื่นมากขึ้น เช่น การชำระค่าสินค้าหรือการขนย้ายสินค้าข้ามมายังฝั่งไทย (คุณบัวไหล ไม่ทราบนามสกุล, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2547)

2.4 ข้อจำกัดทางการค้าและ ลักษณะทางการค้า(ด้านอำเภอแม่สาย-ท่าขี้เหล็ก)

การที่ประเทศพม่ามีการปกครองแบบระบอบเผด็จการ นำมาซึ่งการค้าชายแดนที่ไม่ได้มาตรฐาน เช่น สินค้าที่ไม่มีคุณภาพเหมาะสมกับราคา รวมไปถึงจนถึงระบบเงินตราที่ไม่มีความแน่นอน การเสถียรภาพของสินค้าต่ำกว่าที่ควรจะต้องเสีย เป็นต้น ซึ่งจังหวัดชายแดนที่มีพื้นที่ติดกับประเทศพม่าต่างก็ประสบกับปัญหาและข้อจำกัดทางการค้าชายแดน อาทิ

การจำกัดปริมาณการนำเข้าสินค้าบางประเภท เช่น ทางการพม่าจำกัดไม่ให้ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค เกินคนละ 100,000 บาทพม่า ทำให้บางครั้งผู้ประกอบการพม่าต้องอาศัยช่องทางการนำเข้าสินค้าจากช่องทางอื่นๆที่เป็นการค้าแบบนอกระบบ

การค้าชายแดนที่ไม่ผ่านระบบธนาคาร เนื่องจากระบบธนาคารภายในของพม่ายังไม่ได้มาตรฐานสากล อีกทั้งระบบเงินตราของพม่าไม่มีความแน่นอนทำให้ผู้ประกอบการเลือกที่จะชำระค่าสินค้าเป็นเงินไทย และชำระค่าสินค้าแบบโปยก๊วน(www.dtn.moc.go.th, 2546)

กฎระเบียบการค้าชายแดนของพม่าไม่มีความแน่นอนมีมาตรการห้ามนำเข้าสินค้าทางชายแดนห้ามส่งออกสินค้าสำคัญภายใต้ระบบการค้าชายแดน เป็นต้น ซึ่งมาตรการเหล่านี้เป็นการแก้ไขปัญหาการขาดดุลการค้ากับไทยของพม่าโดยยกเหตุผลเรื่องการสงวนเงินตราต่างประเทศและเรื่องการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ (www.moc.go.th , 2546)

ในส่วนของอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายนั้นไม่ได้รับผลกระทบจากการที่รัฐบาลพม่าสั่งห้าม ไม่ให้มีการนำเข้าสินค้าและส่งออกสินค้านานัก เพราะมีการนำเข้าและส่งออกที่อยู่นอกระบบอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งถ้าจะส่งผลกระทบก็ในระยะชั่วคราวเท่านั้น

การจัดระเบียบทางการค้าเพื่อสกัดกั้นการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศอย่างเข้มงวดของพม่าเช่น ธนาคารของพม่ากำหนดมาตรการให้ลูกค้าถอนเงินจากธนาคารได้เพียง 100,000 บาท/คน/วัน เป็นผลให้ผู้ค้าชาวพม่าที่เข้ามาซื้อสินค้าตามแนวชายแดนฝั่งไทย มีเงินไม่พอต่อการใช้จ่ายสินค้า ส่งผลให้มูลค่าการค้าชายแดน โดยเฉพาะการส่งออกสินค้าจากไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับรัฐบาลของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการประกาศนโยบายทำสงครามกับยาเสพติด ส่งผลให้การค้าชายแดนในพื้นที่ชายแดนอย่างมากมายทำให้เกิดการตรวจตราที่เข้มงวดทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการที่ขนส่งสินค้าเข้า-ออกข้ามมาฝั่งไทยและอีกส่วนหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องมาจากว่าเงินที่หมุนเวียนอยู่ที่ตลาดชายแดนอำเภอแม่สายและท่าขี้เหล็กนั้นมาจากการใช้จ่ายที่ได้มาจากการค้ายาเสพติดของผู้มีอิทธิพลในพื้นที่

อย่างไรก็ตามจากสภาวะเศรษฐกิจและการเมืองที่ผันผวนของพม่า เช่น เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงรัฐบาลของพม่า การที่พม่าถูกต่อต้านจากชาติตะวันตก การที่พม่าถูกกดดันจากประเทศในอาเซียนให้ลดบทบาทของประเทศลง เป็นต้น เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งทำให้ชาวพม่าที่ทำการค้าขายกับไทยไม่นิยมถือครองเงินตราสกุลเงินจ๊าตของพม่าแต่จะใช้เงินบาทของไทยเป็นหลักและมี

การฝากเงินไว้กับธนาคารไทยเพราะว่าระบบธนาคารของพม่ายังไม่ได้มาตรฐาน ทำให้อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้ดูแลการค้ากับเมืองท่าจีนเหล็กฝั่งพม่า จากการที่พ่อค้าจากเมืองท่าจีนเหล็กนำสินค้าเข้ามาขายในอำเภอแม่สาย และไม่ได้นำเงินกลับ แต่มักจะซื้อสินค้ากลับไปเป็นส่วนมาก ทั้งนี้สินค้าไทยยังครองความนิยมจากประชาชนชาวพม่าอยู่มาก(สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย ,2544:9) ถึงแม้ว่าจะมีสินค้าจากประเทศจีนเข้ามาในพม่าก็ตาม แต่เป็นสินค้าที่ด้อยคุณภาพกว่าสินค้าไทยอยู่มาก ประกอบกับชาวพม่าเลือกที่จะเข้ามาซื้อสินค้าจากฝั่งไทยเป็นหลัก

การค้าชายแดนระหว่างไทยกับพม่านั้น มีการจำแนกลักษณะการค้าเป็น 2 ประเภทคือมีทั้งการค้าในระบบและนอกระบบ (พรพิมล ตรีโชติ, 2541: 6) เนื่องจากการเคลื่อนย้ายสินค้าทำได้ง่ายและยากต่อการควบคุม (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2537) โดยการค้าชายแดนประเภทแรกเป็นการค้าในระบบ คือที่มีการเสียภาษีให้กับรัฐและมีการผ่านพิธีการศุลกากรถูกต้องตามระเบียบข้อบังคับของทั้งสองประเทศ โดยอาจอยู่ในรูปแบบของการค้าชายแดนหรือการค้าผ่านแดน ระบบที่สองคือการค้านอกระบบ คือการค้าที่หลบเลี่ยงภาษีหรือการค้าที่ผิดกฎหมาย (ธุรกิจใต้ดิน) ส่วนพิธีการศุลกากร กฎระเบียบระหว่างสองประเทศที่ยังไม่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษร โดยที่ลักษณะการติดต่อและแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์กันนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยที่ด้านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายนั้นมีการค้าชายแดนควบคู่อยู่ที่ทั้ง 2 ระบบทั้งแบบการค้าชายแดนในระบบ คือที่มีการจัดเก็บภาษีที่ถูกต้องตามพิธีการศุลกากร และแบบที่มีการลักลอบ การค้านอกระบบ

การค้าชายแดน จึงมีบทบาทช่วยส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดประเทศเพื่อนบ้านถึงแม้จะมีต้นทุนที่สูงกว่าในหลายๆด้าน เช่น วัตถุดิบคุณภาพดี เทคโนโลยีที่ทันสมัย แรงงานที่มีทักษะสูง เป็นต้น ทำให้สินค้าที่ส่งออกไปโดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานเป็นที่นิยมในพม่า โดยเฉพาะที่เมืองท่าจีนเหล็ก เมืองผาฮักและเมืองใกล้เคียงไปจนถึงจังหวัดเชียงตุงนั้นยังมีความต้องการของสินค้าอุปโภคบริโภคจากไทยอยู่มาก นอกจากนี้สินค้าที่ไปจากไทยยังสามารถทำการค้าผ่านแดนไปยังประเทศใกล้เคียง อาทิ บังกลาเทศ จีนตอนใต้ และอินเดีย

นอกจากนี้พม่ายังเป็นตัวเชื่อมสินค้าที่ผลิตจากประเทศจีนแล้วส่งขายผ่านแดนเข้ามายังชายแดนไทยพร้อมๆไปกับการส่งสินค้าอุปโภคบริโภค พืชผัก ผลไม้ จากไทยไปสู่ชายแดนจีน-พม่า

* จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ 20 ใน 23 รายให้ความเห็นในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือเห็นว่าการค้านอกระบบนั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับการค้าชายแดนมานานและจะคงอยู่ต่อไปแน่นอน และมีผู้ประกอบการ 3 รายที่ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

เป็นต้น มูลค่าการค้าผ่านด่านศุลกากรในปี พ.ศ. 2536 มีเพียง 7,944 ล้านบาท เรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2545 มูลค่าการค้าที่ผ่านด่านศุลกากรรวม 40,536 ล้านบาท (กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2545)

สิ่งสำคัญที่ทำให้พม่ามีความโดดเด่นในภูมิภาคนี้ คือ สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมและถือได้ว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ เป็นเสมือนประตูที่จะนำไปสู่การเชื่อมโยงกันของประเทศในภูมิภาคนี้ (คุณสำเร็จ บุญโญปกรณ์, สัมภาษณ์, 21 สิงหาคม 2547)

แต่ประเทศพม่าที่นับได้ว่าเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศไทยยาวที่สุดแต่กลับเกิดอุปสรรคทางการค้าเป็นระยะๆเนื่องจากปัญหาทางการเมือง โดยที่สำคัญเกิดจากปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่า และการต่อสู้ของชนกลุ่มน้อยอย่างรุนแรงและยาวนาน ดังเช่น เมื่อช่วงปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2546 หลังการทำพิธีวางศิลาฤกษ์ การสร้างสะพานแห่งใหม่เชื่อมที่ แม่สาย-ท่าจี้เหล็ก ซึ่งเป็นสะพานแห่งที่ 2 ก็ได้เกิดการก่อวินาศกรรมที่เมืองท่าจี้เหล็กครั้งใหญ่ และต่อเนื่องขึ้นหลายครั้ง สะท้อนถึงความขัดแย้งภายในของพม่าที่ยากจะแก้ไขได้ ในปัจจุบัน พ.ศ. 2548 การก่อสร้างทางฝั่งไทยได้ก่อสร้างเสร็จสิ้นเหลือแต่การก่อสร้างด้านทางฝั่งพม่าว่าจะมีกำหนดเสร็จสมบูรณ์พร้อมเปิดสะพานเมื่อใด ซึ่งเมื่อเปิดสะพานได้จะช่วยแบ่งเบาการจราจรที่คับคั่งของสะพานแม่สาย-ท่าจี้เหล็กสะพานแรก และการก่อสร้างสะพานแห่งที่ 2 จะทำให้การคมนาคมขนส่งทางบกขยายตัวเพิ่มมากขึ้น การค้าชายแดนไทย-พม่าไม่ว่าจะเกิดขึ้นทางด้านใดนั้นจึงเป็นการค้าที่ไม่มี ความแน่นอน มีความเสี่ยงที่สูง (คุณเจริญชัย ไม่ทราบนามสกุล, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2547)

2.4.1 การค้าในระบบ

การค้าผ่านพิธีทางศุลกากร หมายถึง การค้าที่กระทำอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีผู้นำเข้า-ส่งออกซึ่งทำการนำเข้า-ส่งออกสินค้าโดยผ่านพิธีศุลกากร รวมทั้งเสียภาษีอย่างถูกต้อง

มูลค่าการค้ากับพม่ามีสัดส่วนสูงมากคือร้อยละ 77.7 ของมูลค่าการค้าชายแดนโดยรวมของภาคเหนือ รองลงมาได้แก่ การค้าชายแดนกับจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน)และลาว ซึ่งมีสัดส่วนลดหลั่นลงมา คือร้อยละ 11.8 และร้อยละ 10.5 ตามลำดับ โดยภาคเหนือได้ดุลการค้ากับพม่า ลาว และเริ่มได้ดุลการค้ากับจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน)ในปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา การค้าชายแดนภาคเหนือ-พม่า กระทำผ่านศุลกากรในภาคเหนือรวม 6 แห่งใน 4 จังหวัด คือ ดาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และเชียงราย

ตารางที่ 6 :แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกนำเข้าทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (2544-2545)

หน่วย: ล้านบาท

2544		2545	
1.เชื้อเพลิง	31,022.8	1.เชื้อเพลิง	35,801.0
2.ประมงและปศุสัตว์	1,140.1	2.ประมงและปศุสัตว์	750.5
3.แร่ดิบ	472.6	3.ไม้ ไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์	103.3
4.กสิกรรม	53.5	4.กสิกรรม	53.5
5. ไม้ ไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์	37.7	5.เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์	22.7
6.แร่	13.3	6.แร่	13.3
7. เครื่องจักรไม่ใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์	13.4	7.เครื่องจักรไม่ใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์	12.3
8.อัญมณีและเครื่องประดับ	6.7	8.อัญมณีและเครื่องประดับ	6.7
9.หนังและผลิตภัณฑ์	4.7	9.อุตสาหกรรมเกษตร	6.3
10.สิ่งทอ	4.5	10.สิ่งทอ	5.1

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศเศรษฐกิจการค้า กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ (2546)

ตารางที่ 7:แสดงรายการสินค้า 10 อันดับแรกส่งออกทางด้านชายแดนไทยกับพม่า (2544-2545)

หน่วย:ล้านบาท

2544		2545	
1.อุตสาหกรรมเกษตร	1,133.3	1.อุตสาหกรรมเกษตร	1,372.3
2.สิ่งทอ	817.5	2.เชื้อเพลิง	504.2
3.เชื้อเพลิง	358.9	3. สิ่งทอ	418.1
4.วัสดุก่อสร้าง	214.2	4.วัสดุก่อสร้าง	246.6
5.เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์	204.3	5.เครื่องดื่ม	182.3
6.ยานพาหนะ	177.2	6.เครื่องประมง	179.2
7.รองเท้าและชิ้นส่วน	163.7	7.รองเท้าและชิ้นส่วน	172.7
8.ผลิตภัณฑ์เวชกรรม	140.3	8.ยานพาหนะ	157.7
9.ของใช้ประจำวัน	116.8	9.เคมีภัณฑ์	153.0
10.เครื่องสำอาง	101.3	10.เหล็กและเหล็กกล้า	121.3

ที่มา: ศูนย์สารสนเทศเศรษฐกิจการค้า กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ (2546)

สินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ สินค้าทางการเกษตร สิ่งทอ น้ำมัน วัสดุก่อสร้าง และ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ สินค้าเกษตร ไม้และผลิตภัณฑ์จากไม้ อัญมณีและของป่า การค้าชายแดนกับพม่ามิใช่เป็นการค้าชายแดนเปลี่ยนแปลงเพียงการยังชีพซึ่งกระทำในพื้นที่พรมแดนติดต่อกันเท่านั้น แต่ยังนำสินค้าสู่เมืองสำคัญของพม่าหรือส่งผ่านต่อประเทศอื่น โดยสินค้าจากอำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายถูกส่งสู่เมืองเชียงตุง เมืองตองยีและเมืองมัณฑะเลย์รวมทั้งผ่านสู่จีนตอนใต้ ส่วนสินค้านำเข้าจากพม่าก็นำมาแปรรูปเพื่อการส่งออก เช่น ผลิตภัณฑ์จากไม้และอัญมณี เป็นต้น

การค้าการขนส่งทางบกนี้ มูลค่าการค้าในปี 2541 มีเพียง 386.1 ล้านบาท เนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มต้นและการขนส่งสินค้าโดยใช้เส้นทางแม่น้ำโขงไม่สามารถทำได้ทุกฤดูกาล

รัฐบาลไทยเสนอให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับพัฒนาเส้นทางสายท่าจี้เหล็ก-เชียงตุง Route 3 West หรือ (R3W) นี้แก่รัฐบาลพม่าวงเงิน 300 ล้านบาท แต่ท้ายที่สุดเส้นทางคมนาคมทางบกสายนี้กลับเสร็จสิ้นสมบูรณ์ลงด้วยฝีมือของภาคเอกชนที่เป็นกลุ่มอิทธิพลในฝั่งพม่าคือกลุ่ม"หงษ์ปังฯ"

ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมทางบกที่เริ่มจากอำเภอแม่สายไปเมืองท่าจี้เหล็ก-เชียงตุง ระยะทาง 163 กิโลเมตร(R3W) และต่อไปจนถึงชายแดนของประเทศจีนที่เมืองลา ระยะทางไม่ถึง 100 กิโลเมตรได้รับความสะดวกมากขึ้น ที่ใช้เวลาในการสร้างประมาณ 4-5 ปีและได้เริ่มเปิดใช้อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2546 โดยเป็นผลจากการที่เกิดโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจที่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกและช่วยในการขยายการค้า โดยเป็นการค้าผ่านด่านแม่สาย - ท่าจี้เหล็ก - เชียงตุง - เมืองลา - เชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา ตลอดแนวเส้นทางถนนลาดยาง 163 กิโลเมตร จากท่าจี้เหล็ก - เชียงตุง จะพบเห็นป้ายโฆษณา "HP" ของ กลุ่มหงษ์ปังฯ เป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ออกจากตัวเมืองท่าจี้เหล็ก เริ่มต้นด้วยด่านเก็บค่าผ่านทาง 3 ด่านคือ ด่านท่าจี้เหล็ก , Tar Lay หรือ ท่าเลื่อ / ท่าเตื่อ และด่านเชียงตุง ที่เป็นจุดเก็บค่าใช้ถนนที่กลุ่มหงษ์ปังฯคอนสตรัคชั่น จำกัด ผู้รับสัมปทานก่อสร้างถนนภายใต้เงื่อนไขแลกกับการเก็บค่าผ่านทาง (คุณนิรันทร ศรีผดุงพร, สัมภาษณ์, 29 สิงหาคม 2547)

2.4.2 การค้านอกระบบ

การค้าที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากร หมายถึง การค้าที่มุ่งหลีกเลี่ยงการผ่านพิธีการตามด่านศุลกากรและการชำระภาษีอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ยังรวมถึงการลักลอบค้าสินค้าผิดกฎหมาย ต้องห้ามโดยรัฐ แต่เป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งนี้ อัตราการค้านอกระบบจึงมักมีจำนวนที่มหาศาลสูงกว่าการค้าในระบบ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ในขณะนั้นและขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิประเทศของพื้นที่นั้นๆ ประกอบด้วย

จากการสำรวจของธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อปี 2537 พบว่า การค้าชายแดนภาคเหนือ มีลักษณะเป็นการค้านอกระบบที่ไม่ผ่านพิธีศุลกากร จำนวนมาก โดยประมาณกันว่าการค้านอกระบบกับพม่ามีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 76 ของการค้าชายแดนภาคเหนือ สาเหตุที่ทำให้ลักลอบนำเข้าและส่งออกสินค้าหนีภาษีต่างๆซึ่งทำได้ง่าย โดยเฉพาะทางชายแดนพม่า เนื่องจากมีชายแดนที่ยาวมากประกอบด้วยสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขา และเต็มไปด้วยป่าไม้ ซึ่งง่ายต่อการลักลอบประกอบกับเจ้าหน้าที่มีกำลังไม่พอ

นอกจากนี้ การค้านอกระบบระหว่างไทยกับพม่านั้นยังมีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่ง คือ การเข้ามามีส่วนพัวพันกับการค้าชายแดนไทย-พม่าของชนกลุ่มน้อยที่อยู่อาศัยตามแนวชายแดน (พรพิมล ตรีโชติ, 2541:28) เนื่องจากจากในพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อย ทำให้ผู้ประกอบการ พ่อค้าชาวไทย ต้องทำการค้าขายกับชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ในเวลาเดียวกัน โดยมีการใช้ระเบียบวิธีการการค้าที่แตกต่างกัน (สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, 2543:172) การกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการค้านอกระบบเกิดควบคู่กับการค้าในระบบ ทำให้ฝ่ายรัฐบาลพม่าและฝ่ายรัฐบาลไทยต้องจัดระเบียบการค้าชายแดนใหม่ เพื่อทำให้เกิดการค้าขายระหว่างกันกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นระบบระเบียบมากขึ้น อันจะส่งผลให้สามารถควบคุมดูแลผลประโยชน์และการจัดเก็บภาษีได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น แล้วยังสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างฐานการผลิตชายแดนระหว่างกันทั้งทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ อันจะนำมาซึ่งการสร้างงานและลดช่องว่างรายได้ของประชาชนทั้งสองประเทศ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงานผิดกฎหมายและสร้างความมั่นคงและมั่งคั่งร่วมกันในที่สุด

อย่างไรก็ตามการค้านอกระบบน่าจะดำรงอยู่อีกยาวนานพอสมควรในระบบการค้าชายแดนไทยกับพม่า อันเนื่องมาจากกฎระเบียบของทั้งสองประเทศ จากความสัมพันธ์ส่วนตัวของคนในบริเวณชายแดน ที่ทำการค้ามานานเป็นเสมือนวิถีชีวิตของคนแม่สายและคนฝั่งพม่าที่เห็นเป็นเรื่องธรรมดาในชีวิตประจำวัน เมื่อการขนส่งและการค้าผ่านชายแดนสะดวกและเพิ่มปริมาณขึ้นเป็นแรงกดดันสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆรวมทั้งประเทศไทยจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การตลาด และการจัดการอย่างรวดเร็ว การเจรจาทางการค้าเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศที่เกี่ยวข้อง เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้การค้านอกระบบยังคงอยู่

สำหรับการค้านอกระบบที่เป็นของชาวบ้านในท้องถิ่น มักมีปริมาณไม่มากนัก การค้านอกระบบที่สำคัญและมีขนาดใหญ่ขึ้นเป็นการจัดทำโดยกลุ่มทุนการเมือง หรือทุนอิทธิพลท้องถิ่น ซึ่งมักมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้รัฐบาลขาดรายได้ สร้างสภาวะ ความไม่สงบตามตะเข็บ

ชายแดน เกี่ยวข้องกับการค้าผิดกฎหมาย มีตั้งแต่สินค้าเถื่อน ยาเสพติด ไปจนถึง การค้ายมนุษย์ เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาแก้ไขอย่างจริงจัง เป็นต้น

2.4.3 วิธีการชำระเงินค่าสินค้าชายแดน

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและนักธุรกิจเอกชนพบว่าวิธีการชำระเงินค่า สินค้าระหว่างนักธุรกิจไทยและพม่า นิยมชำระเงินค่าสินค้าชายแดนไทย-พม่า 4 ลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ 1) การชำระค่าสินค้าผ่านระบบหักบัญชี คิดเป็นร้อยละ 44 ของมูลค่าการค้า 2) การชำระด้วยเงิน บาท คิดเป็นร้อยละ 42 3) การชำระด้วยเงินจำกัด คิดเป็นร้อยละ 9 และ 4) การชำระโดยการเปิด L/C คิดเป็นร้อยละ 5 ของมูลค่าการค้ารวม ซึ่งในแต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้ (คุณเคนไม่ทราบนามสกุล, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2547)

2.4.3.1 การชำระค่าสินค้าด้วยระบบหักบัญชี

ระบบหักบัญชีเป็นระบบการชำระค่าสินค้าที่พ่อค้าชายแดนไทย-พม่า พัฒนาขึ้นมาใช้ รองรับการค้า โดยมีหลักการว่าเมื่อพ่อค้าส่งออกของไทยขายสินค้าให้กับพ่อค้าพม่า เมื่อครบ กำหนดชำระเงิน ผู้ส่งออกของไทยจะได้รับเงินค่าสินค้าเป็นเงินสดบาทจากผู้นำเข้าไทยแทนที่จะได้ จากพ่อค้าพม่าที่เป็นคู่ค้า โดยมีตัวแทนหักบัญชีไทย (Clearing Agent) เป็นผู้ดำเนินการติดต่อ ส่วน ผู้นำเข้าพม่าก็จะชำระค่าสินค้านี้ดั่งกล่าวเป็นเงินจำกัดให้ผู้ส่งออกพม่า โดยมีตัวแทนชำระบัญชีพม่า เป็นผู้ดำเนินการติดต่อเช่นกัน ทั้งนี้ตัวแทนชำระบัญชีทั้งสองประเทศจะชำระบัญชีกันเองภายหลัง ในอดีตการชำระเงินผ่านระบบหักบัญชี คาดว่ามีสัดส่วนสูงถึงเกือบร้อยละ 80 ของมูลค่าการค้า ทั้งหมด แต่ปัจจุบันสัดส่วนดังกล่าวลดลงเหลือร้อยละ 40 ของมูลค่าการค้าทั้งหมดเนื่องจากพ่อค้า พล่อยชำระด้วยเงินบาททั้งหมด

สาเหตุที่ทำให้การชำระค่าสินค้าด้วยระบบหักบัญชีมีดังนี้

- ในอดีตพม่าห้ามเอกชนค้ากับต่างประเทศ
- พม่าขาดสถาบันการเงินที่เป็นสากลและมีประสิทธิภาพรองรับ
- พม่ามีอัตราแลกเปลี่ยน 2 อัตราคือแบบทางการ และแบบตลาดมืด
- พม่าขาดแคลนเงินตราต่างประเทศโดยเฉพาะดอลลาร์สหรัฐ
- คาดว่าที่ผ่านมาพม่าเสียดุลการค้าให้ไทยเนื่องจากค่าเงินจำกัดเมื่อเทียบกับเงินบาทมีค่าลดลงมาตลอด

* จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ 20 ใน 23 รายให้ความเห็นในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือเห็นว่าการค้าอนุกระบวนนั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับการค้าชายแดนมานานและจะคงอยู่ต่อไปแน่นอน ส่วน ผู้ประกอบการ 3 รายที่เหลือไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

-การค้าระหว่างไทย-พม่า มีมูลค่าสูงการขนส่งเม็ดเงินจากเมืองหลวงและเมืองสำคัญมาสู่ชายแดนไทยไม่ปลอดภัยและใช้เวลานาน และประการสำคัญรัฐบาลพม่าห้ามประชาชนถือเงินตราต่างประเทศ

2.4.3.2 การชำระค่าสินค้าด้วยเงินสด (สกุลเงินบาท เงินหยวน และเงินจ๊าต)

ก่อนปีพ.ศ. 2536 บทบาทเงินบาทในการชำระค่าสินค้าชายแดนมีไม่มากเนื่องจากใช้วิธีหักกลบบัญชีเป็นสำคัญ แต่ปัจจุบันบทบาทเงินบาทในการเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนมีมากขึ้น การชำระค่าสินค้าด้วยเงินบาทมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 42 ของมูลค่าการค้าทั้งหมด จำแนกเป็นการใช้เงินสดบาท และบัญชีเงินบาทร้อยละ 40 และร้อยละ 2 ของมูลค่าการค้า ตามลำดับ สาเหตุที่เงินบาทเริ่มมีบทบาทมากขึ้น เนื่องมาจากพ่อค้าไทยใช้ซื้ออัญมณีโดยเฉพาะพลอยจากพ่อค้าพม่าด้านอำเภอแม่สาย

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 เป็นต้นมา บทบาทเงินบาททางด้านส่งออกมีไม่มากเมื่อเทียบกับทางด้านนำเข้า เพราะการใช้เงินบาทของพ่อค้าพม่ามีเฉพาะบริเวณขอบชายแดนขณะที่ตลาดหลักของสินค้าชายแดนไทยอยู่ภายในส่วนลึกของพม่า เช่น เมืองย่างกุ้ง มัณฑะเลย์ ตองจี และเชียงตุง เป็นต้น นอกจากนั้นเงินสดบาทที่พ่อค้าพม่าได้จากการขายพลอยและสินค้าอื่นๆบริเวณชายแดนก็จะถูกโอนกลับไปเป็นเงินสด(ผ่านตัวแทนหักกลบบัญชี)หรือถูกนำฝากเป็นบัญชีเงินบาทที่สาขาธนาคารพาณิชย์ไทยบริเวณชายแดน สำหรับการใช้จ่ายเงินบาทเพื่อชำระค่าสินค้านี้มากเฉพาะการนำเข้าพืชผลเกษตรและปรากฏชัดบริเวณอำเภอแม่สาย เนื่องจากพ่อค้าพม่าจะเปิดบัญชีเงินฝาก(บาท)กับสาขาธนาคารพาณิชย์ไทยจะจ่ายค่าสินค้าให้กับพ่อค้าไทยด้วยวิธีการใช้ใบถอนเงินฝากออมทรัพย์ เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์โอนเข้าบัญชีพ่อค้าไทยอีกทอดหนึ่ง

จากข้อมูลสรุปได้ว่า กว่าร้อยละ 80 ของมูลค่าการค้า ในปัจจุบันยังคงนิยมชำระค่าสินค้าโดยไม่ผ่านระบบธนาคาร ทั้งนี้ส่วนหนึ่ง เป็นผลสืบเนื่องมาจากวิธีการค้าแบบดั้งเดิมคือความเชื่อใจกันเป็นสำคัญ โดยที่การค้าชายแดนในภาคเหนือ-พม่า(จินตอนใต้) พบว่ามีการชำระเงินผ่านระบบธนาคารพาณิชย์น้อยกว่าร้อยละ 10 และที่เหลือกว่าร้อยละ 90 เป็นการชำระเงินที่ไม่ผ่านสถาบันการเงิน

2.4.4 การจัดเก็บภาษี

ผู้ประกอบการชาวไทยที่ทำธุรกิจค้าขายอยู่ฝั่งพม่านั้นจะต้องมีการเสียภาษีที่ถูกต้องตามกฎหมายให้รัฐบาลพม่าอยู่ในอัตราร้อยละ 30 (ภาษีเงินได้)* และจัดเก็บในอัตราก้าวหน้าของรายได้บริษัทหรือธุรกิจนั้นๆ และถ้าผู้ประกอบการชาวไทยที่ไปอยู่ฝั่งพม่านานเกิน 180 วันขึ้นไปจะถือว่าเป็นการพักอาศัยในประเทศพม่า และจะต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเพิ่มเติมในอัตราร้อยละ

* จากการสัมภาษณ์ของผู้ประกอบการทั้งชาวไทยที่ทำธุรกิจอยู่ฝั่งพม่า

3- 30ให้กับทางการพม่า แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธุรกิจนั้นๆ แต่จากการที่ เมืองท่าจีเหล็ก ในจังหวัดเชียง
 ดุง รัฐฉาน นั้น เป็นเมืองที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่หลายกลุ่ม ทำให้การค้าขายที่ทำอยู่จะต้องเสีย
 ค่าธรรมเนียมให้กับผู้มีอิทธิพล เช่น กลุ่มหยังปิง และโกกิง เป็นต้น (พรพิมล ตรีโชติ, 2541:28) ที่
 เห็นได้ชัดเจนคือ ในกรณีของการค้าผ่านแดนไปถึงประเทศจีนจะมีการเสียภาษีแบบนอกระบบ
 ให้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพล การใช้เส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกจากเมืองลา-เชียงดุง-ท่าจีเหล็ก จะมี
 ด่านเก็บค่าธรรมเนียมเรียงรายอยู่ตาม 2 ฝั่งถนน ไม่ต่ำกว่า 3 จุด ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และที่เหลือจะ
 เป็นการเสียค่าธรรมเนียมพิเศษให้กับชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ตามแนวเส้นทางสายนี้ ซึ่งการเก็บ
 ค่าธรรมเนียมนี้ไม่มีการกำหนดอัตราชำระที่แน่นอน เป็นต้น (คุณบุญธรรม ทิพย์ประสงค์ ,
 สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2547)

การซื้อขายสินค้าจำพวก สินค้าแบรนด์เนม บุหรี่และเครื่องดื่มที่มีส่วนผสมของ
 แอลกอฮอล์ต่างประเทศ จะมีการจัดเก็บภาษีของสินค้าอยู่ในประเภทสินค้าฟุ่มเฟือยมีการเสียภาษี
 ในอัตราร้อยละ 300 และเสียภาษีสินค้าที่ไม่จำเป็น ในอัตราร้อยละ 100 ส่วนสินค้านำเข้าอื่นๆถ้า
 เป็นสินค้าจำเป็นจะเสียภาษีในอัตราร้อยละ 10

การค้าที่ตลาดแม่สาย-ท่าจีเหล็กนั้น มีสินค้าบางประเภทเป็นสินค้าปลอดภาษี เช่น พวก
 ขนมคบเคี้ยว อาหารแห้ง สินค้าอุปโภคบริโภคแต่บางชนิดก็ต้องเสียภาษี ถ้านำเข้ามาเกินปริมาณที่
 ด้านศุลกากรได้ออกกฎไว้ของแต่ละประเทศ

ส่วนการจัดเก็บภาษีนั้นรายได้รวมของด้านศุลกากรแม่สายนั้นในปีงบประมาณ 2547
 จัดเก็บได้ 151.63 ล้านบาท และปีงบประมาณ 2546 เก็บได้ 24.35 ล้านบาท จึงเห็นการขยายตัวของ
 การค้าด้านอำเภอแม่สายได้อย่างชัดเจน สำหรับปัจจัยที่ได้จากการจัดเก็บรายได้เพิ่มขึ้นส่วนหนึ่งมา
 จาก การท่องเที่ยว และการจัดระเบียบของการเสียภาษี และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใส
 ไม่ทุจริตต่อหน้าที่ และในปีงบประมาณ 2548 คาดว่าการค้าด้านอำเภอแม่สายจะเพิ่มขึ้นมาก
 หลังจากที่มีการเปิดสะพานพรมแดนแห่งที่สอง ซึ่งทางกลุ่มผู้ประกอบการที่มีการค้าขายกับจีนตอน
 ใต้จะหันมาใช้บริการขนส่งทางบกมากขึ้นเพราะไม่ต้องรอรระดับน้ำเหมือนการขนส่งทางเรือด้าน
 อำเภอเชียงแสน (ด้านศุลกากรแม่สาย, 2547)

2.5 ข้อสังเกตเกี่ยวกับสภาพการค้าชายแดนไทย-พม่าในปัจจุบัน การขนส่งสินค้า และแนวโน้ม บทบาทของเงิน

การค้าระหว่างไทยกับพม่ามีทั้งรูปแบบการค้าปกติและการค้าชายแดน ฝ่ายไทยโดย
 เฉพาะที่ด่านแม่สายเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด และมูลค่าการค้ามีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
 อย่างไรก็ดี ในปี 2544 ไทยเริ่มเสียเปรียบดุลการค้าต่อพม่าเนื่องจากการชำระค่าก๊าซธรรมชาติที่ไทย

ได้ซื้อจากพม่าในส่วนของ การลงทุนของไทยในพม่า มีมูลค่าการลงทุนอยู่เป็นลำดับสามรองจาก สิงคโปร์ และอังกฤษ ส่วนใหญ่อยู่ในสาขาการผลิต รองลงมาคือ ธุรกิจการ โรงแรมและการท่องเที่ยว การประมง และเหมืองแร่

การที่ระบบเศรษฐกิจของพม่า เป็นระบบที่ควบคุมโดยรัฐบาลอย่างเข้มงวด กอปรกับการที่ รัฐบาลพม่ามักเชื่อมโยงปัญหาทางการเมืองภายในพม่ากับการดำเนินความสัมพันธ์ด้าน อื่น ๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างไทยกับพม่า มักได้รับผลกระทบ อาทิ ความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบเกี่ยวกับการค้าและการลงทุนโดยไม่คำนึงผลกระทบและความตกลงที่มีอยู่ การปิดชายแดน และการยกเลิกสัมปทานประมง ซึ่งไม่เฉพาะประเทศไทยเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบ แต่นักธุรกิจประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะที่มีพรมแดนติดกับพม่า อาทิ จีน ก็ประสบปัญหาในลักษณะเช่นนี้ด้วย

สภาพของตลาดฝิ่นเมืองท่าขี้เหล็กในปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เต็มไปด้วยสินค้าอุปโภคบริโภคที่อยู่ในประกาศห้ามนำเข้าไปในประเทศพม่าโดยการลักลอบนำเข้าผ่านทางกองทัพมด และการขนส่งสินค้าในปริมาณมากก็จะสามารถหลีกเลี่ยงการตรวจจับได้ ซึ่งในชีวิตประจำวันนั้นยังมีการนำเข้าไปในประเทศพม่าเป็นประจำ การที่มีการประกาศห้ามนำเข้าสินค้าประเภทเหล่านี้ อาจเป็นเพราะรัฐบาลพม่าต้องการคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ

โรงงานอุตสาหกรรมบางอย่างไว้ไม่ยอมให้สินค้าจากไทยหรือจากประเทศจีนหรือบริษัทจากประเทศในตะวันตกเข้ามาเป็นคู่แข่ง แต่ในความเป็นจริงอุตสาหกรรมเหล่านี้ยังมีปริมาณการผลิตที่ยังไม่เพียงพอ และขาดแคลนเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้ชาวพม่ายังคงต้องการสินค้าจากไทยและจีน

สินค้าส่งออกจากประเทศพม่ามาประเทศไทยนั้นเป็นสินค้าที่มีประกาศห้ามนำเข้าสินค้าบางประเภท เช่น สินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ ยาเสพติด รวมถึงสินค้าผิดกฎหมายซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็เป็นสินค้าที่มีวางขายอยู่บ้างแล้วในฝั่งไทยแต่ก็จะมีราคาที่สูงกว่าที่วางขายในตลาดท่าขี้เหล็ก เช่นพวกซีดีละเมิดลิขสิทธิ์ บุหรี่ เหล้า ฯลฯ แต่สินค้าที่วางขายอยู่ในตลาดท่าขี้เหล็กนั้นบางส่วนนั้นกลับเป็นสินค้าที่มีคุณภาพต่ำจากประเทศจีน บางส่วนเป็นสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ที่ผิดกฎหมายในการนำเข้ามาฝั่งไทย บางส่วนเป็นสินค้าที่หลีกเลี่ยงการเสียภาษี ทำให้สามารถขายได้ในราคาที่ต่ำ

แนวโน้มของประชาชนและนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่ข้ามไปซื้อสินค้าทางฝั่งพม่า(ท่าขี้เหล็ก)กลับมาฝั่งไทย และบางส่วนของนักท่องเที่ยวได้มีการจัดกลุ่มทัวร์โดยการเหมารถรับจ้างให้เดินทางไปถึงเมืองเชียงตุง เมืองลาและเชียงรุ่งซึ่งบริเวณดังกล่าวยังคงความงดงามตามธรรมชาติเต็มไปด้วยทรัพยากรที่สมบูรณ์ซึ่งเป็นจุดขายที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และยังมีบ่อนกาสิโนเปิดให้บริการนักท่องเที่ยวตรงบริเวณชายแดนพม่าติดกับประเทศจีน ซึ่งในปัจจุบัน

นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในพม่าแล้วต่อไปจนถึงชายแดนของประเทศจีน โดยการใช้เส้นทางคมนาคมทางบกทั้งไปและกลับอยู่จำนวนไม่น้อย ส่งผลให้การค้าชายแดนพัฒนาและเติบโต ครอบคลุมไปถึงธุรกิจการท่องเที่ยวระหว่างไทย - พม่า ไปจนถึงมณฑลยูนนานของจีนด้วย

ส่วนบทบาททางการเงิน เงินบาทเป็นสกุลเงินสำคัญที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าตามแนวชายแดนแต่มีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงอำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และอำเภอท่าลี่ จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศพม่าและบางส่วนของเชียงรุ่ง (จินตองใต้) เนื่องจากการค้าชายแดนไทย-พม่า (จินตองใต้) ส่วนใหญ่เป็นการทำธุรกรรมในรูปเงินสด ดังนั้น เมื่อพ่อค้าชาวจีนหรือพม่าจำหน่ายสินค้าแล้วมีสกุลเงินบาทที่ต้องแปลงกลับเป็นหยวนหรือจัดเพื่อนำกลับประเทศ จึงต้องอาศัยร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตราบริเวณชายแดน (ตลาดมืด) ซึ่งไม่เป็นที่เปิดเผยสำหรับบุคคลทั่วไป แต่ทราบกันดีทั้งพ่อค้าชาวไทยและจีน โดยในส่วนของอำเภอแม่สายเปิดเป็นร้านเพื่อรับแลกเปลี่ยน สำหรับอัตรารับซื้อ (bid) และขาย (offer) อ้างอิงราคาจากธนาคารพาณิชย์ โดยกำหนดราคารับซื้อสูงกว่าธนาคารพาณิชย์ไทย ส่วนราคาขายต่ำกว่าอัตราที่ธนาคารพาณิชย์กำหนด เนื่องจากมีต้นทุนการดำเนินงานที่ต่ำกว่าธนาคารพาณิชย์ อีกทั้งมีความคล่องตัวมากกว่า จึงทำให้พ่อค้าชายแดนทั้งหมดใช้บริการแลกเปลี่ยนเงินตราจากร้านบริเวณชายแดนหรือในกลุ่มของพ่อค้าชายแดน บทบาทของเงินสกุลบาทที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยผลักดันให้เงินบาทมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในเขตอนุภูมิภาค เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ และทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัว อันจะเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย สำหรับสกุลเงินบาทที่ใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าผ่านตัวแทนหรือผ่านตัวแทนหักบัญชี ขอบเขตยังจำกัดอยู่ในเมืองไทย ในขณะที่บทบาทเงินสกุลบาทด้านการลงทุนในจินตองใต้ ยังไม่มีการกล่าวถึง เนื่องจากผู้ค้าที่นำเงินเข้าไปลงทุนในจีนส่วนใหญ่อยู่ในรูปของเงินดอลลาร์สหรัฐ

2.6 การค้าผ่านแดนระหว่างพื้นที่อำเภอแม่สายกับจินตองใต้(มณฑลยูนนาน): ความสัมพันธ์ด้านการค้าของไทย และจินตองใต้

จินตองใต้ (ยูนนาน) เป็นมณฑลทางด้านตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ตั้งอยู่บนที่ราบสูง เป็นมณฑลที่มีชนชาติส่วนน้อยมากเผ่าและจำนวนมากที่สุดของจีน เคยมีราชอาณาจักรของชนชาติเหล่านี้ตั้งอยู่ ที่สำคัญได้แก่อาณาจักรน่านเจ้า เป็นดินแดนแห่งความหลากหลายทางชีวภาพเนื่องจากมีภูมิอากาศทั้งเขตร้อนชื้น กึ่งร้อนชื้น และเขตอบอุ่น และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งได้

กลายเป็นจุดเด่นของกิจการท่องเที่ยว มีทรัพยากรสำคัญ ได้แก่ น้ำ แร่ธาตุโดยเฉพาะพวกเชื้อเพลิง และป่าไม้ ยูนานจึงถูกกำหนดให้เป็นเมืองหน้าด่านของจีนในการเปิดประตูสู่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่อยู่ลงมาทางใต้ คุณหมิง เมืองหลวงของมณฑลจึงกลายเป็นเมืองศูนย์กลางที่สามารถติดต่อได้อย่างสะดวกทั้งภายในประเทศจีน และกับประเทศเพื่อนบ้าน การเป็นเมืองหน้าด่านนี้สอดคล้องกับนโยบายมุ่งตะวันตก (Go West) ของรัฐบาลจีนในการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจจากบริเวณชายฝั่งทะเลเข้ามาสู่บริเวณภายในด้านตะวันตก ซึ่งเต็มไปด้วยป่าเขา มีผู้คนอยู่เบาบาง และมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ และเนื่องจากมีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศทำให้น่าจะมีส่วนในการค้าขายแดนกับประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง แม้ว่าเศรษฐกิจในพื้นที่ดังกล่าวยังอยู่ในขั้นต้นของการพัฒนา หากแต่จีนก็มีนโยบายที่จะพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะด้านอิเล็กทรอนิกส์ให้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันแนวโน้มความเคลื่อนไหวทางกลุ่มทุนจีนก็มีอยู่สูง เนื่องจากรัฐบาลและภาคเอกชนของจีนได้ให้ความสำคัญอย่างสูงต่อข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างจีน-อาเซียน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง (GMS) โดยมีมณฑลยูนาน (หยุนหนัน) และภาคเหนือของไทยเป็น Gateway (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2540)

การค้าผ่านแดนภาคเหนือของไทย-จีน (ตอนใต้) มณฑลยูนาน เริ่มตั้งแต่ปี 2535 โดยใช้เส้นทางเรือในแม่น้ำโขง ผ่านด่านเชียงแสน จังหวัดเชียงรายมีมูลค่า 0.2 ล้านบาท จากนั้นการค้าเริ่มขยายตัว เนื่องจากจีนเปิดประเทศมากขึ้น ประกอบกับจีนมีประชากรจำนวนมาก ทำให้ความต้องการสินค้าเพิ่มขึ้น มูลค่าการค้าขยายตัวขึ้นตามลำดับ มูลค่าการค้า ปี พ.ศ. 2535- 2545 ขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 11 เท่าตัว ส่งผลให้ปีพ.ศ. 2545มีมูลค่าการค้าเท่ากับ 3,199.5 ล้านบาท คาดว่าการค้าผ่านระบบปริมาณมาก เมื่อการขนส่งและการค้าผ่านชายแดนสะดวกและเพิ่มปริมาณขึ้น สินค้าราคาถูกและมีคุณภาพของจีนมีแนวโน้มที่จะเข้ามาตีตลาดในภูมิภาคนี้ได้ เป็นแรงกดดันสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆรวมทั้งประเทศไทยจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การตลาด และการจัดการอย่างรวดเร็ว การเจรจาทางการค้าเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศที่เกี่ยวข้อง

การกำหนดให้ยูนานเป็นเมืองหน้าด่านนั้น สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ใหญ่ทางเศรษฐกิจของจีน ได้แก่การ “มุ่งตะวันตก” (Go West) นั่นคือ การกระจายการพัฒนาทางเศรษฐกิจมาสู่ภูมิภาคตะวันตก อันเป็นดินแดนอันกว้างใหญ่ อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ ความหลากหลายทางพันธุกรรม แร่ธาตุ และพลังน้ำ แต่มีประชากรอยู่น้อย การมุ่งตะวันตกของจีนนั้น เชื่อกันว่าจะช่วยรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงของจีนต่อไปได้อีกนาน (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2540)

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจีนจึงให้ความสนใจในการขยายการค้าจากจีนสู่ไทยโดยการสนับสนุนการพัฒนาโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ทั้งนี้เพราะภูมิศาสตร์ของมณฑลยูนนานเป็นมณฑลที่มีศักยภาพในการที่จะขยายการพัฒนาได้ทางภาคตะวันตก ส่วนมณฑลทางตอนเหนือของจีนนั้นมีศักยภาพในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเส้นทางคมนาคมภายในประเทศจีนนั้นมีการเชื่อมโยงที่ดีและมีความสะดวก มีระบบสาธารณูปโภคที่ดีต่างกับมณฑลยูนนานที่ยังมีอุปสรรคในการติดต่อด้านคมนาคมขนส่งระหว่างมณฑลยูนนานกับเมืองชายแดนที่ติดกับประเทศพม่า

จากปัญหาข้อจำกัดในด้านคมนาคมขนส่ง ความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งความต้องการเพิ่มศักยภาพในการผลิตและการส่งออก ส่งผลให้จีนเลือกที่จะขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้า โดยใช้นโยบายมุ่งตะวันตก ทั้งนี้เพราะภาคใต้ของจีนมีลักษณะเป็นพื้นที่ที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล (Land Lock) อีกทั้งระยะทางภาคใต้ของจีนมุ่งสู่เมืองท่าชายทะเลหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษมีระยะทางห่างไกลกันหลายพันกิโลเมตร นอกจากนี้มณฑลยูนนานยังต้องการเพิ่มช่องทางสำหรับการส่งออกสินแร่และสินค้าอื่นๆ โดยขยายลำน้ำโขงให้สามารถนำเรือบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่ผ่านเข้าออก และให้เป็นศูนย์กลางการขนถ่ายสินค้าต่อไปยังประเทศต่างๆจากปัจจุบันที่ส่งออกสินค้าโดยผ่านทางตะวันออกของจีนเท่านั้น (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2540)

รัฐบาลจีนเตรียมแผนพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมในยูนนาน ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ เพื่อเชื่อมโยงการค้าติดต่อกับไทย พม่า และลาว รวมทั้งรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วย ส่วนรัฐบาลท้องถิ่นของมณฑลยูนนานได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นตัวหลัก ทั้งนี้จะเห็นได้จากการทุ่มงบประมาณจำนวนมหาศาล เพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น สร้างและปรับปรุงทางรถไฟและถนนหนทางเชื่อมมณฑลต่าง ๆ ของจีนไปรวมศูนย์ที่นครคุนหมิง ดำเนินนโยบายพัฒนามณฑลทางตะวันตก นอกจากนี้ในแง่ของการลงทุนของกลุ่มทุนจีน เริ่มมีความเคลื่อนไหวของกลุ่มทุนจีนทั้งจากมณฑลทางเหนือ ตะวันออก ซึ่งมีเงินทุนมาก รวมทั้งจากทางใต้ และตะวันตกเองให้ความสนใจที่จะเข้ามาหาช่องทางการค้า-การลงทุนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงมากขึ้น

นักธุรกิจจีนเหล่านี้รวมทั้งจากไต้หวัน ฮองกง จะเข้ามาลงทุนทำธุรกิจภายในไทยและกลุ่มประเทศ GMS มากขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในลักษณะการเป็นหุ้นส่วน-คู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาถนนเชื่อมมณฑลยูนนานกับไทยจะเสร็จสมบูรณ์ในปี 2549- 2550 โครงการพัฒนาการขนส่งตามแม่น้ำโขงจากเชียงรุ่งถึงไทย โครงการผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อจำหน่ายให้ไทย และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับไทย ซึ่งปัจจุบันเจ้าหน้าที่มณฑลยูนนานได้ทำแผนที่เส้นทางเพื่อเปิดบริเวณตอนเหนือของแม่น้ำโขงให้เป็นบริเวณสำหรับการพาณิชย์และการพัฒนาเศรษฐกิจเรียบร้อยแล้ว ซึ่งโครงการทั้งหมดได้มีการศึกษาไว้ในส่วนของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ส่วนโครงการหกเหลี่ยม

เศรษฐกิจ (Greater Mekong Subregion-GMS) และกรอบความร่วมมือ ACMECS นั้นประเทศจีนยังไม่ได้สนับสนุน โครงการทั้งสองเท่าที่ควร

2.6.1 เขตการค้าเสรีไทย-จีน หรือ FTA ไทย-จีน

นับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมา ข้อตกลงเสรีภาพสินค้าเกษตรไทย-จีนในอัตราศูนย์ได้เริ่มมีผลบังคับใช้ทำให้ยอดการค้าระหว่างไทย-จีนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการค้าชายแดนที่มีมูลค่ารวมประมาณ 4,765 ล้านบาทเพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีที่ผ่านมามากถึงร้อยละ 94.6 และมีมูลค่าการค้าเกินดุลประมาณ 3,357 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 79.5 โดยมีการส่งออกเพิ่มขึ้นรวม 4,061 ล้านบาท เป็นการส่งออกไปประเทศพม่ามีมูลค่าถึง 3,261 ล้านบาท เนื่องจากทางพม่าผ่อนคลายความเข้มงวดสินค้าส่งออกสำคัญ เช่น น้ำมันพืช ผงชูรส และส่งออกไปจีนตอนใต้ ประมาณ 287 ล้านบาท ประเภทสินค้าที่ส่งออกไปจีนกลับอยู่นอกสินค้าเกษตรที่ยังไม่อยู่ในเงื่อนไขอัตราศูนย์ โดยที่ 5 อันดับแรกของสินค้าที่ส่งออกไปจีนสูงสุดในปี 2546 ได้แก่ ลำไยอบแห้ง ขางแผ่นรมควัน น้ำมันเชื้อเพลิง รถยนต์เก่าใช้แล้ว ชิ้นส่วนไก่แช่แข็ง ขณะที่สินค้าที่จีนส่งเข้ามาทางชายแดนเชียงราย 5 อันดับแรกในปี 2546 ได้แก่ แอปเปิ้ล สาลี กระเทียม เมล็ดทานตะวัน เมล็ดแตงโม (ธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาภาคเหนือ, 2547)

สาเหตุที่การค้าชายระหว่างทั้งสองประเทศมีขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากก่อนหน้านี้จีนจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกจีนมีการเก็บภาษีนำเข้าในอัตราที่สูงมากขณะเดียวกันทำให้ประเทศไทยมีช่องทางในการส่งสินค้าไปยังจีนมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ไทยยังได้เปรียบเป็นอย่างมากจากการที่ตลาดของจีนมีขนาดใหญ่กว่าไทยกว่า 20 เท่าตัว ทำให้สินค้าผักผลไม้ไทยมีโอกาสสูงในการเข้าไปจำหน่ายในตลาดจีน โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรจีนกลุ่มหนึ่งประมาณ 900 ล้านคนที่มีรายได้และกำลังซื้อสูง

ส่วนข้อสังเกตที่ว่าในช่วงแรกเริ่มของการค้าผักผลไม้ระหว่างไทยและจีนภายใต้กรอบการค้าเสรีอาเซียนไทยมีการนำเข้าผักผลไม้จากจีนเพิ่มขึ้นจากเดิมหลายเท่าตัวและเกรงว่าไทยจะเสียเปรียบในทุกด้าน ส่วนมีการนำเข้าจากจีนในช่วงแรกเพิ่มขึ้นมากเนื่องจากเป็นช่วงที่ผักผลไม้เมืองหนาวของจีนออกสู่ท้องตลาดพอดี ประกอบกับเมื่อมีการเก็บภาษีนำเข้าในอัตราศูนย์ ทำให้การค้าที่เคยทำนอกระบบเข้ามาอยู่ในระบบ และเป็นผลทำให้มูลค่าการนำเข้าจากจีนสูงขึ้น ขณะที่การส่งออกของไทยไปยังจีนไม่เพิ่มขึ้นเป็นเพราะว่าอยู่นอกฤดูกาลที่ผลไม้ไทยจะออกสู่ตลาด

สำหรับโอกาสของสินค้าประเภทผลไม้ของไทยในตลาดจีนมีโอกาสมากในตลาดจีนเพราะผลไม้ไทยมีความได้เปรียบ และมีความแตกต่างไปจากสินค้าประเภทเดียวกันที่มีอยู่ในตลาดจีนจากการที่เป็นผลไม้เมืองร้อน ซึ่งจีนไม่สามารถผลิตได้ ทำให้โอกาสที่ผู้บริโภควิชาวจีนจะซื้อผลไม้ไทยมีสูง โดยเฉพาะตลาดทางตอนใต้ของจีนที่ผู้บริโภควิชาจีนนิยมในการบริโภคผลไม้คล้ายคนไทย

อย่างไรก็ตามการส่งออกและทำตลาดในประเทศจีนผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเป็นอย่างดีด้วย จึงจะทำให้โอกาสในการขยายตลาดเป็นไปด้วยดี ยกตัวอย่าง เช่น การขออนุญาตตรวจสอบสินค้า ก่อนที่จะเข้าไปยังตลาดจีน ซึ่งมีขั้นตอนที่ค่อนข้างจะล่าช้า เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ, 2547)

2.7 ยุทธศาสตร์ของไทยในโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

โครงการที่นับได้ว่าเป็นต้นแบบของความร่วมมือในระดับภูมิภาคลำดับแรกๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นมาในช่วงของการเปลี่ยนแปลงของโลกหลังการสิ้นสุดยุคสงครามเย็น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการยุติการต่อสู้และความขัดแย้งทางการเมืองและทุกประเทศในภูมิภาคนี้ได้หันมาให้ความสำคัญไปกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ คือโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจของสี่ประเทศ อันได้แก่ จีน พม่า ไทย ลาว หรือ “โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” นับได้ว่าเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในภูมิภาคเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศตัวเองและประเทศเพื่อนบ้านให้เจริญก้าวหน้า ในเวลานี้เองที่ประเทศจีนได้ดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศของจีนประกอบกับมณฑลยูนนานเป็นมณฑลที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมไม่มีทางออกสู่ทะเล จึงต้องการให้มีการพัฒนาให้มีความเจริญเท่าเทียมมณฑลอื่นๆ ทางภาคเหนือและภาคกลางของประเทศ

ด้วยปัจจัยนี้ส่งผลให้จีนพัฒนาแนวคิด “ยุทธศาสตร์เปิดประตูมุ่งลงใต้” โดยให้มีการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมกับประเทศต่างๆ ตามแนวชายแดนภาคใต้ของจีน คือ พม่า ลาว และไทย เพื่อหาทางออกสู่ทะเล และจะทำให้กลายเป็นแหล่งลงทุนสำคัญในภูมิภาค ประกอบกับเหตุการณ์การปรับนโยบายของ 3 ประเทศในแถบอินโดจีน คือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชา ที่มีการปรับนโยบายในช่วงเวลาเดียวกัน และได้เลือกระบบทางทุนนิยมในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังเลือกเส้นทางเข้าสู่การเป็นสมาชิกกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อหวังผลในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเชื่อมต่อกับภูมิภาค นอกจากนี้พม่าก็ได้เลิกเศรษฐกิจแนวทางสังคมนิยม หันมาใช้ระบบตลาดและได้เข้าร่วมกลุ่มอาเซียนในปีพ.ศ.2540 (สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, 2539: 5)

ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ดังกล่าวเกิดขึ้นนั้นในสมัยของอดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2531-2534) ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดความร่วมมือกับประเทศในกลุ่มอินโดจีนและพม่าขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาพันธมิตรทางด้านเศรษฐกิจใน

ภูมิภาคของไทยด้วยตัวนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบให้เป็นตลาดการค้า” ซึ่งเป็นการเพิ่มบทบาทให้กับความร่วมมือทางด้านการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เพิ่มมากขึ้นอันได้แก่ พม่า กัมพูชา ลาว และเวียดนามซึ่งก่อนหน้านี้ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ อันเป็นลัทธิต้องห้ามของรัฐบาลไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย และเป็นเหตุผลสำคัญต่อการจำกัดความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านไว้ในกรอบแนวคิดนี้อย่างจำกัด นโยบายต่างประเทศในรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีชาติชาย ชุณหะวัณ จึงถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดกระแสการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจในภูมิภาคของไทยเป็นต้นมา

แนวคิดการจัดตั้งเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีและจากการสนับสนุนมากจากความร่วมมือของกลุ่มนักธุรกิจ และภาคเอกชนภายใต้การดำเนินงานของหอการค้าจังหวัดกลุ่มภาคเหนือ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงราย เป็นแรงผลักดันสำคัญให้มีการดำเนินตามนโยบายสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยได้ผลักดันให้มีการสร้างถนนและการขยายการคมนาคมทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ เพื่อการติดต่อค้าขาย และท่องเที่ยวระหว่างกัน เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของอนุภูมิภาคนี้ในอนาคต และแนวคิดนี้ได้รับการสานต่อโดยรัฐบาลอีกหลายรัฐบาลในเวลาต่อมาแต่ก็ยังไม่รุดหน้ามากเมื่อเทียบกับจีน

ในส่วนของประเทศจีนนั้นได้ขานรับแนวคิดการพัฒนาของโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรมและได้ดำเนินโครงการตามมาอย่างมากมาย ได้แก่ โครงการพัฒนาถนนเชื่อมมณฑลยูนนานกับไทย โครงการพัฒนาการขนส่งตามแม่น้ำโขงจากเชียงรุ่งถึงไทย โครงการผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อจำหน่ายให้ไทย และโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวกับไทย เป็นต้น แต่การพัฒนาโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ในส่วนของไทยที่ไม่สามารถจะมีรูปธรรมที่ชัดเจนได้นั้น เป็นเพราะเกิดความเปลี่ยนแปลงภายในรัฐบาลไทยช่วงปี พ.ศ.2538-2540 ทำให้โครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจขาดความต่อเนื่องแต่ในเวลาเดียวกันได้มีการปรับขอบเขตพื้นที่ของโครงการสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเดิมให้ครอบคลุมถึงประเทศกัมพูชา และเวียดนาม รวมเป็น 6 ประเทศ โดยเรียกตามกรอบความร่วมมือใหม่นี้ว่า “โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 6 ประเทศ” หรือ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ (Greater Mekong Subregion-GMS) โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาลญี่ปุ่นและธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ทำให้โครงการนี้มีกรอบแผนงานในการดำเนินการที่ชัดเจน

2.7.1 ความร่วมมือไทย-พม่า-จีนในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

ในส่วนของการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งจากจีนตอนใต้-ไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ จากการสำรวจเส้นทางขนส่งสายคุนหมิง-เชียงราย-กรุงเทพฯ นั้นขณะนี้จีนกำลังเร่งปรับปรุงอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะช่วงที่อยู่ในเขตของประเทศจีน คือ

คุนหมิง-ซือเหมา ระยะทาง 400 กิโลเมตรได้รับการพัฒนาเป็นถนนขนาด 4 ช่องทางการจราจร ถนนจากซือเหมา - เชียงรุ่ง ระยะทาง 163 กิโลเมตรมีกำหนดแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งจะทำให้สามารถเชื่อมโยงทำการติดต่อค้าขายกับจังหวัดทางภาคเหนือของไทยได้โดยผ่าน 3 เส้นทาง ดังนี้

1.ทางบกโดยผ่านทาง 2 ประเทศ ได้แก่

(1)ผ่านประเทศพม่า (R3W) จากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สู่มืองท่าจี้เหล็ก - เชียงตุง (พม่า) ตำบลวะ (จีน)ระยะทางท่าจี้เหล็ก-เชียงตุง ประมาณ 163 กิโลเมตร และเชียงตุง- ตำบลวะ ประมาณ 80 กิโลเมตร หรือ

(2) ผ่านประเทศสปป.ลาว (R3E) มีเส้นทางติดต่อ 2 เส้นทาง ดังนี้

(2.1) เส้นทางจากอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย สู่ห้วยทราย-หลวงน้ำทา-บ่อตัน (สปป.ลาว)-บ่อหาน (จีน)ระยะทาง 254 กิโลเมตร

(2.2) เส้นทางจากอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน เดินทางสู่ห้วยโก๋ร็น -ปากแบ่ง -อุดมไชย -บ่อแตน (สปป.ลาว)-บ่อหาน(จีน) ระยะทาง280 กิโลเมตร ซึ่งเมื่อรวมระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 1,020-1,050 กิโลเมตรโดยประมาณ ทำให้สามารถเชื่อมต่อเข้ากับถนนสายเอเชียถึงกรุงเทพฯและจีนให้ความสนใจกับเส้นทางคมนาคมสายนี้เป็นอย่างมาก

2.ทางแม่น้ำโขง ขณะนี้จีนกำลังเร่งพัฒนาท่าเรือริมฝั่งแม่น้ำโขงของจีนอย่างเต็มที่ โดยท่าเรือกวเหล่ ซึ่งเป็นด่านแรกที่น่าเข้าสินค้าจากพม่า ลาว และไทยตามลำน้ำโขงนั้น เป็นจุดผ่านสินค้าเข้า - ออกมากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นการค้าไทย-จีน โดยช่วงครั้งแรกของปี 47 มีสินค้าผ่านเข้าออกมูลค่า 170 ล้านหยวน หรือประมาณ 850 กว่าล้านบาท คิดเป็นน้ำหนัก 19,000 ตัน มีผู้โดยสารผ่านเข้าออกท่าเรือแห่งนี้ 8,383 คน ขณะนี้จีนกำลังปรับปรุงขยายอาคารที่ทำการของท่าเรือและท่าเทียบเรือรวมทั้งพัฒนาบริเวณท่าเรือให้เป็นเขตการค้าชายแดนกวเหล่

ขณะที่ท่าเรือเชียงรุ่ง จีนกำลังดำเนินการปรับปรุงขยายอาคารที่ทำการ และท่าเทียบเรือให้เป็นท่าเรือเอกของสิบสองปันนา รวมทั้งมีแผนขุดลอกทางเดินเรือจากท่าเรือกวเหล่-เชียงรุ่ง ให้สามารถเดินเรือได้ตลอดทั้งปี จากท่าเรือเชียงรุ่งแคว้นสิบสองปันนา เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผ่านประเทศพม่า และประเทศสปป.ลาว เข้าสู่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ระยะทาง 380 กิโลเมตร ซึ่งการขนส่งสินค้าทำได้ดีในช่วงหน้าน้ำ

3.ทางอากาศ เส้นทางการบินจากจังหวัดเชียงใหม่เข้าสู่เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

จากการที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสได้ลงไปเก็บข้อมูล สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้ประกอบการในพื้นที่ได้พบว่าลักษณะของการขนส่งบรรทุกสินค้าทางบกนั้นบรรทุกสินค้าได้ไม่เกิน 20 ตัน โดยใช้เส้นทางคมนาคมทางบก R3W จากอำเภอแม่สาย-ท่าจี้เหล็ก-เชียงตุง-สิบสองปันนา ผ่าน

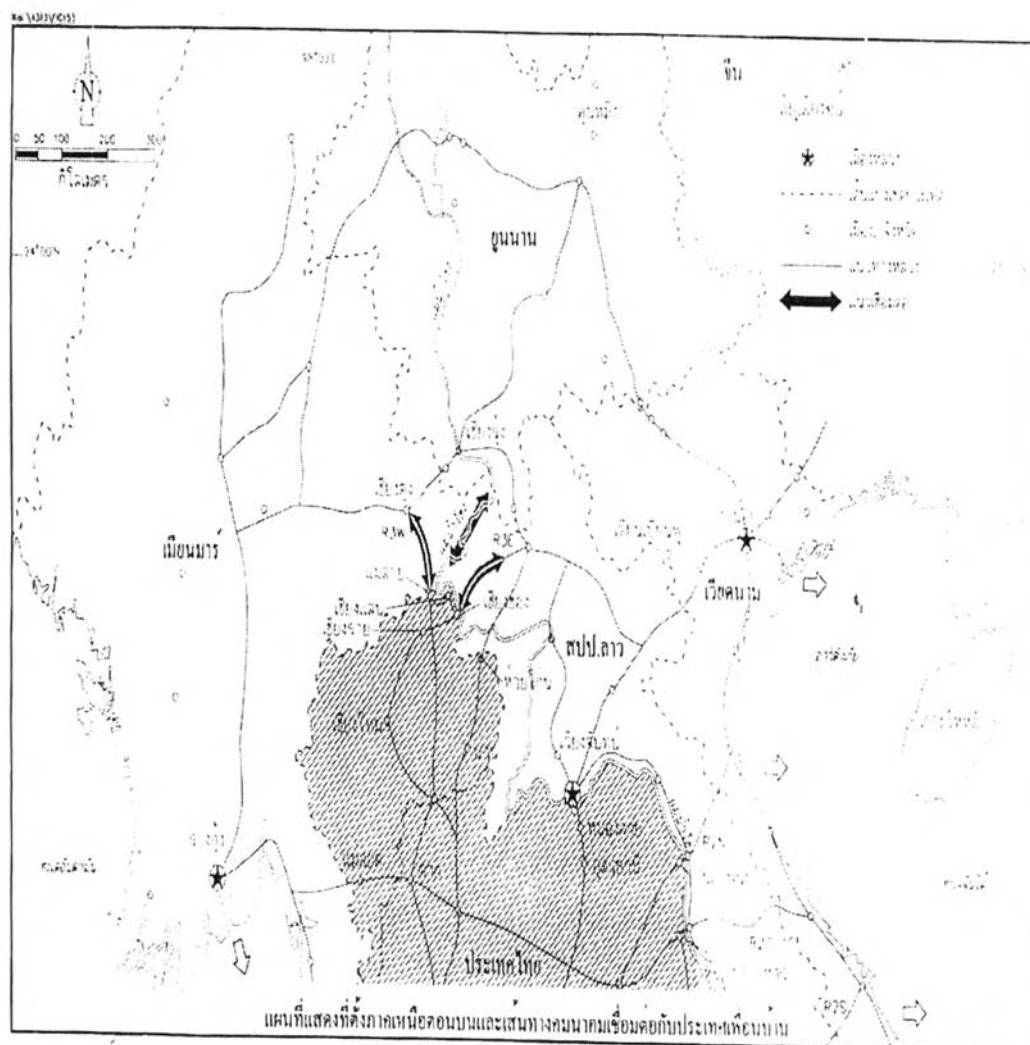
ประเทศพม่าเข้าประเทศจีนที่เมืองลา เส้นทางที่ 2 R3E จากอำเภอเชียงแสน--ห้วยทราย-บ่อแก้ว-สิบสองปันนา ผ่านประเทศลาวเข้าประเทศจีนที่เมืองลา เช่นกัน

แต่การขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงสามารถระวางสินค้าได้ตั้งแต่ 100 ตัน ขึ้นไป และการขนส่งสินค้าทางบกต้องใช้เวลาหลายวัน แต่ในขณะที่การใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำหากใช้เรือเร็วจะสามารถไปกลับได้ภายใน 1 วัน คือ ขาออกจากเชียงรุ่งลงมาถึงท่าเรือเชียงแสนใช้เวลา 9 ชั่วโมง และขากลับขึ้นไปใช้เวลาประมาณ 13 ชั่วโมง ทั้งนี้ภายใต้ความยาวของแม่น้ำโขงที่มีความยาวประมาณ 334 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่มาของสินค้าที่มาวางขายอยู่ในตลาดอำเภอแม่สายและท่าจี้เหล็ก (คุณนิรันทร ศรีผดุงพร, สัมภาษณ์, 29 สิงหาคม 2547) นอกจากนี้จีนยังได้ทำการระเบิดเกาะหินกลางแม่น้ำโขง และเพื่อความปลอดภัยในการเดินเรือและให้สามารถเดินเรือได้ตามฤดูกาล โดยทางจีนได้เสนอให้เงินสนับสนุน 5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือประมาณ 200 ล้านบาท ในการระเบิดแก่งหินและเกาะแก่งบางส่วนที่เป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือและการขนส่งสินค้า รวม 12 จุด ซึ่งเป็นแก่งหินในกลุ่มแม่น้ำโขงเชิงของ - ลาว - พม่า 11 จุด และไทย - ลาว 1 จุด ซึ่งจีนได้ศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ร่องน้ำและเขตแดนเสร็จแล้ว และได้ส่งผลการศึกษาให้รัฐบาลไทยและลาวพิจารณา แต่มีปัญหาในช่วงของชายแดนไทย - ลาวทำให้จีนชะลอการระเบิดหินในแม่น้ำโขงในเขตนี้ แต่มีปัญหาในเรื่องรายละเอียดเช่นปัญหาที่จะกระทบเขตแดน ไทย และลาว รวมถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมจึงทำให้จีนชะลอการขยายร่องน้ำออกไป (www.pantown.comgroup.php?id=2589)

ที่มา: <http://www.manager.co.th>

ภาพที่ 7 แสดงเขตพื้นที่จีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน)

ที่มา: สถาบันยุทธศาสตร์การค้า หอการค้าไทย (2546)
 ภาพที่ 8 แสดงที่ตั้งภาคเหนือตอนบนและเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน

2.7.2 ความสำคัญของการค้าผ่านแดนไทย - จีน

มณฑลยูนนานของประเทศจีน นั้นโดยสภาพภูมิศาสตร์แล้วเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพขาดแต่ช่องทางการระบายสินค้าโดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมที่ใกล้ทะเล ทำให้จีนต้องระบายสินค้าผ่านแม่น้ำโขงและผ่านความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคนี้ และมณฑลยูนนานยังมีความเกี่ยวข้องกับตรงทางด้านของสถานที่ผลิตสินค้าเป็นต้นทางของสินค้าที่นำมาวางขายยังตลาดอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และวางขายยังตลาดเมืองท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่า

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาสินค้าผ่านแดนจากประเทศจีนเป็นสินค้าที่มีวางขายและหาซื้อได้ทั่วไป ในเขตประเทศไทยและประเทศพม่า สภาพตลาดการค้าชายแดนไทย-พม่าที่มีจีนตอนใต้ (มณฑลยูนนาน) เข้ามามีส่วนร่วมส่งผลให้การค้าชายแดนไทย-พม่ามีความคึกคักขึ้น มีสินค้าหลากหลายประเภทให้เลือกซื้อเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนที่อยู่ทั้งสองฝั่งและนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่อำเภอแม่สาย เป็นต้น โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกันกับประเทศพม่า และเป็นพื้นที่มีศักยภาพสูงมากดังกล่าวทำให้มีความเกี่ยวข้องและนำมาเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกันได้ง่ายมากขึ้นการค้าของไทย-จีนในกรอบของสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจถือว่าประสบความสำเร็จ และจะทำให้ศักยภาพของพม่าเพิ่มขึ้นและพม่าต้องเร่งปรับตัวเพื่อให้มีศักยภาพเท่าเทียมกับจีนและไทย นอกจากนี้ความก้าวหน้าของการค้าในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจยังส่งผลไปถึงความร่วมมือในกรอบของ ACMECS ซึ่งเป็นโครงการใหม่ที่พัฒนาโดยไทยเพื่อผลักดันให้พม่าได้รับความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ และสามารถพึ่งพาประเทศสมาชิก ACMECS ได้อย่างต่อเนื่องโดยประเทศไทยได้ให้ความช่วยเหลือผ่านกองทุนให้ความช่วยเหลือพัฒนาทางเศรษฐกิจแก่ประเทศเพื่อนบ้าน(กระทรวงต่างประเทศ, 2547)

2.7.3 สภาพการค้าในปัจจุบัน

จีนตอนใต้นับได้ว่าเป็นคู่ค้าที่สำคัญของไทยเนื่องจากมีจำนวนประชากรถึงประมาณ 200 ล้านคน และมีความต้องการสินค้ามาก อีกทั้งศักยภาพของการส่งออกสินค้าจากจีนมายังภาคเหนือตอนบนก็มีมาก แต่เนื่องจากไทยไม่มีพรมแดนติดต่อโดยตรง ดังนั้นการค้าส่วนใหญ่จึงผ่านทางพม่าและลาว อย่างไรก็ตามในระยะต่อมามีการติดต่อการค้ากับประเทศจีนผ่านทางจังหวัดเชียงรายสามารถกระทำได้โดยผ่านเส้นทางคมนาคมทางบกสาย R3E , R3W และเส้นทางผ่านแม่น้ำโขงจากอำเภอเชียงแสนไปยังเชียงรุ่งหรือซือเหมา เขตปกครองของแคว้นสิบสองปันนา

สินค้าสำคัญที่ไทยส่งออกไปจีนตอนใต้ (ยูนนาน) คือ ลำไยอบแห้ง ขางรถยนต์ ขางพารา ไข่แช่แข็ง ผงชูรส น้ำมันพืช อาหารกระป๋อง สินค้าอุปโภคบริโภค ข้าราชการ น้ำมันเชื้อเพลิง ยอดการส่งออกของไทยปี 2544 ณ ด้านศุลกากรสูงถึง 2,225.6 ล้านบาท

การค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้ ในปี 2546 มูลค่าการค้าโดยรวมเพิ่มขึ้นจากระยะเดียวกันปีก่อนร้อยละ 30.1 เป็น 4,162.5 ล้านบาท ถึงแม้ว่าตั้งแต่ปลายปี 2545 จนถึงเดือนเมษายน 2546 ทางการเงินได้ประกาศหยุดการเดินเรือในแม่น้ำโขง เพื่อปรับปรุงร่องน้ำ ประกอบกับทางการจีนเข้มงวดในการตรวจสอบสินค้านำเข้าจากไทยอย่างเข้มงวด ทำให้การค้าในช่วงครึ่งแรกของปีหดตัว แต่มูลค่าการส่งออกและการนำเข้าโดยรวมในปี 2546 อยู่ในเกณฑ์ขยายตัว โดยมูลค่าการส่งออกรวมเพิ่มขึ้นจาก ระยะเดียวกันปีก่อน ร้อยละ 12.3 เป็น 3,075.1 ล้านบาท จากการเพิ่มขึ้นของปริมาณการส่งออกลำไยอบแห้งซึ่งเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 88 สินค้าส่งออกสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ ขางแผ่น

รมควัน ขางรถยนต์ ขารักษาโรค ตะพานน้ำ และชิ้นส่วนไก่แช่แข็ง เป็นต้น (ธนาคารแห่งประเทศไทยข้อมูลการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้, 2547)

ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญ เช่น แอปเปิ้ล และสาลี รวมทั้ง ความตกลงในการลดภาษีผักและผลไม้ระหว่างไทยกับจีน เหลือร้อยละ 0 ส่งผลให้การนำเข้าโดยรวมในปี 2546 เพิ่มขึ้นเป็น 26.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกาจาก 10.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกานำก่อนหน้า สินค้านำเข้าสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ ไม้สัก กระเทียม และเมล็ดทานตะวัน เป็นต้น ทั้งนี้ จากผลของความตกลงเร่งลดภาษีผักและผลไม้ระหว่าง ไทย-จีน (Early Harvest) ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนตุลาคม 2546 ส่งผลให้การค้าในหมวดผักและผลไม้ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม อยู่ในเกณฑ์ขยายตัวอย่างไรก็ตาม การค้าโดยรวมไทยยังคงเกินดุลจีน ประมาณ 328 ล้านบาท (ธนาคารแห่งประเทศไทยข้อมูลการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้, 2547)

ตารางที่ 8 แสดงการค้าชายแดนไทยกับจีนตอนใต้ (ยูนนาน) ปี 2546

การค้าชายแดนระหว่างไทย-จีนตอนใต้			
หน่วย : ล้านบาท			
	ม.ค.-มี.ค.		
	2545	2546	2547
การส่งออก	2,737.50	3,075.1	392.2
	(-23.0)	(12.3)	(-26.0)
การนำเข้า	462	1,087.4	142.1
	(-15.5)	(135.4)	(67.9)
มูลค่าการค้ารวม	3,199.50	4,162.5	534.3
	(-15.4)	(30.1)	(-13.1)
ดุลการค้า	2,275.40	1,987.7	250.1
	(-35.6)	(-12.6)	(-43.9)

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (www.bot.or.th) ข้อมูลการค้าชายแดนไทย-จีนตอนใต้(ยูนนาน)

2.7.4 รูปแบบทางการค้า

การค้าขายที่ตลาดจะเกิดขึ้นใน 2 กรณีพอประมวลได้ดังนี้

1) พ่อค้าโดยเฉพาะจีนที่นำสินค้ามาวางขายที่ประเทศไทยในตลาดอำเภอแม่สาย และบางส่วนของเมืองท่าขี้เหล็กของพม่าจำแนกออกได้เป็น 2 ทาง คือทางแรกพ่อค้าจีนจะนำสินค้ามาขึ้นที่ท่าเรือเชียงแสน อ.เชียงแสน จ.เชียงราย สินค้าส่วนใหญ่ที่นำเข้ามาจะเป็นสินค้าประเภท ผักผลไม้และพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ ล่องมาตามแม่น้ำโขงนำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือเชียงแสนเพื่อนำสินค้ามาจำหน่ายให้กับพ่อค้าชาวไทยการซื้อขายใช้สกุลเงินบาทและเงินหยวน (อัตราแลกเปลี่ยนตามอัตราตลาดในเวลานั้น) หลังการจำหน่ายสินค้าแล้วพ่อค้าจีนได้รับทั้งเงินสกุลบาทและเงินหยวนมาจำนวนหนึ่ง

วิธีที่พ่อค้าจีนจะดำเนินการต่อคือ

1.1) นำเงินสกุลบาทที่ได้ไปแลกเปลี่ยนเป็นเงินสกุลเงินหยวนกับพ่อค้าชาวไทยที่ค้าขายอยู่ในบริเวณนั้น อัตราแลกเปลี่ยนตามแต่จะตกลงกัน แล้วนำกลับประเทศจีน

1.2) นำเงินสกุลหยวนและเงินบาทที่ได้แลกเปลี่ยนกับพ่อค้าชาวไทยในบริเวณนั้น ไปซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าชาวไทยเพื่อนำกลับไปขายยังประเทศจีน หากยังมีเงินสกุลบาทเหลืออยู่ก็จะนำไปแลกเปลี่ยนเป็นสกุลเงินหยวนแล้วนำกลับประเทศจีนต่อไป

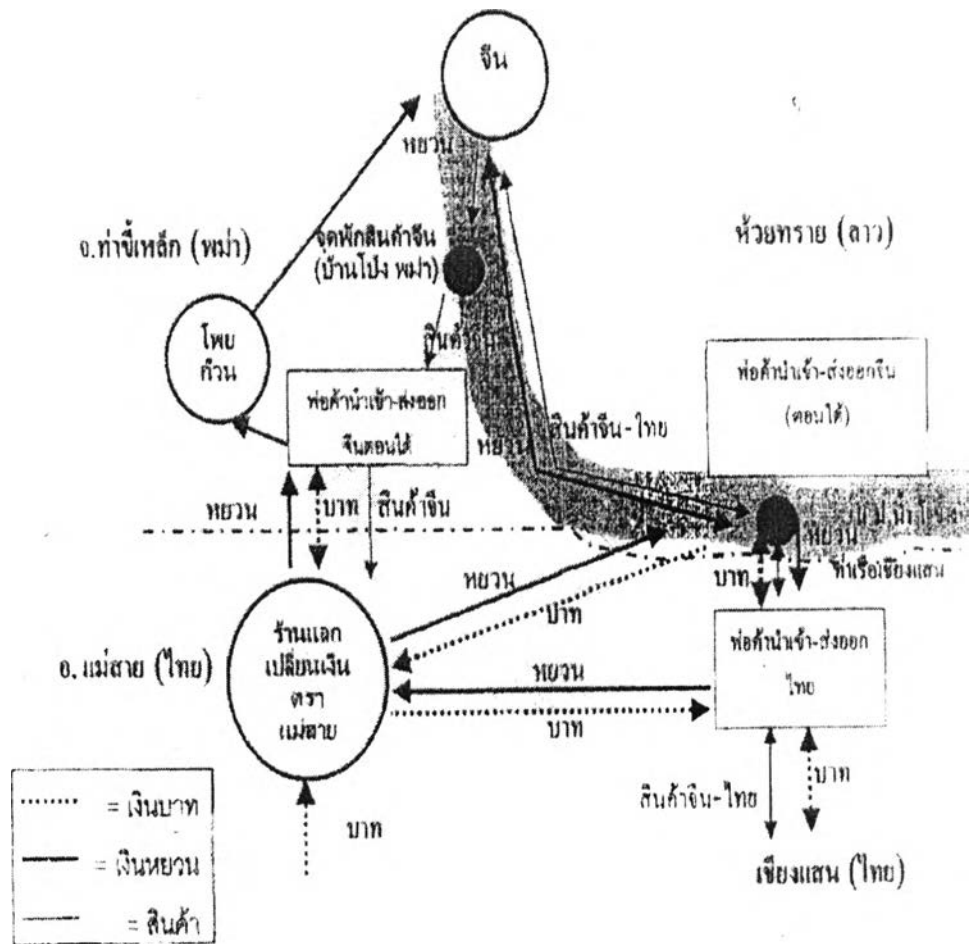
1.3) ในกรณีที่พ่อค้าบริเวณนั้นไม่รับแลกเปลี่ยนหรือมีจำนวนเงินไม่พอให้แลกเปลี่ยน พ่อค้าจีนก็จะนำเงินที่ขายสินค้าได้นั้นไปแลกเปลี่ยนเป็นสกุลเงินหยวนที่ร้านรับแลกเปลี่ยนในอ.แม่สาย จ.เชียงราย เพื่อแลกเปลี่ยนจากเงินสกุลบาทเป็นสกุลเงินหยวน หรือแลกเปลี่ยนเงินหยวนเป็นเงินบาท เพื่อนำไปซื้อสินค้ากับพ่อค้าชาวไทย แล้วนำกลับไปขายที่ประเทศจีนต่อไป

ทางที่สอง พ่อค้าจีนนำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือวังปุง (Wangpung) หรือท่าเรือบ้านโป่งของพม่า พ่อค้าจีนที่นำสินค้าขึ้นที่ท่าเรือบ้านโป่งของพม่า เพื่อนำไปขายในอำเภอท่าขี้เหล็ก จังหวัดเชียงตุงของพม่า หรือลักลอบนำเข้าประเทศไทยอีกทอดหนึ่ง โดยส่วนใหญ่สินค้าที่นำมาขึ้นที่ท่าเรือแห่งนี้จะเป็นสินค้าประเภทอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอื่นๆ เนื่องจากการลักลอบนำเข้าประเทศไทยจะเสียต้นทุนที่ต่ำกว่าการนำเข้าโดยถูกต้องที่ต้องเสียภาษีในอัตราที่สูงกว่าการลักลอบ หลังได้รับเงินสกุลบาทหรือหยวนตามที่ตกลงกันไว้แล้ว พ่อค้าจีนจะนำเงินไปซื้อสินค้าไทยเพื่อนำกลับไปจำหน่ายที่ประเทศจีน หากยังมีเงินเหลืออยู่ก็จะแลกเปลี่ยนเป็นเงินสกุลเงินหยวนกับร้านรับแลกเปลี่ยนเงินตราในเขตของอ.แม่สาย หรือส่งผ่านตัวแทนหักบับูชิ เพื่อส่งเงินกลับประเทศต่อไป

2) พ่อค้าไทยที่จำหน่ายสินค้าให้กับพ่อค้าจีน หรือสัญชาติพม่า ส่วนใหญ่เป็นการจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค การซื้อขายใช้เงินสกุลบาทเป็นหลัก เนื่องจากพ่อค้าไทยไม่ต้องการความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยนที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน และส่วนใหญ่ส่งมอบสินค้า ณ ท่าเรือเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

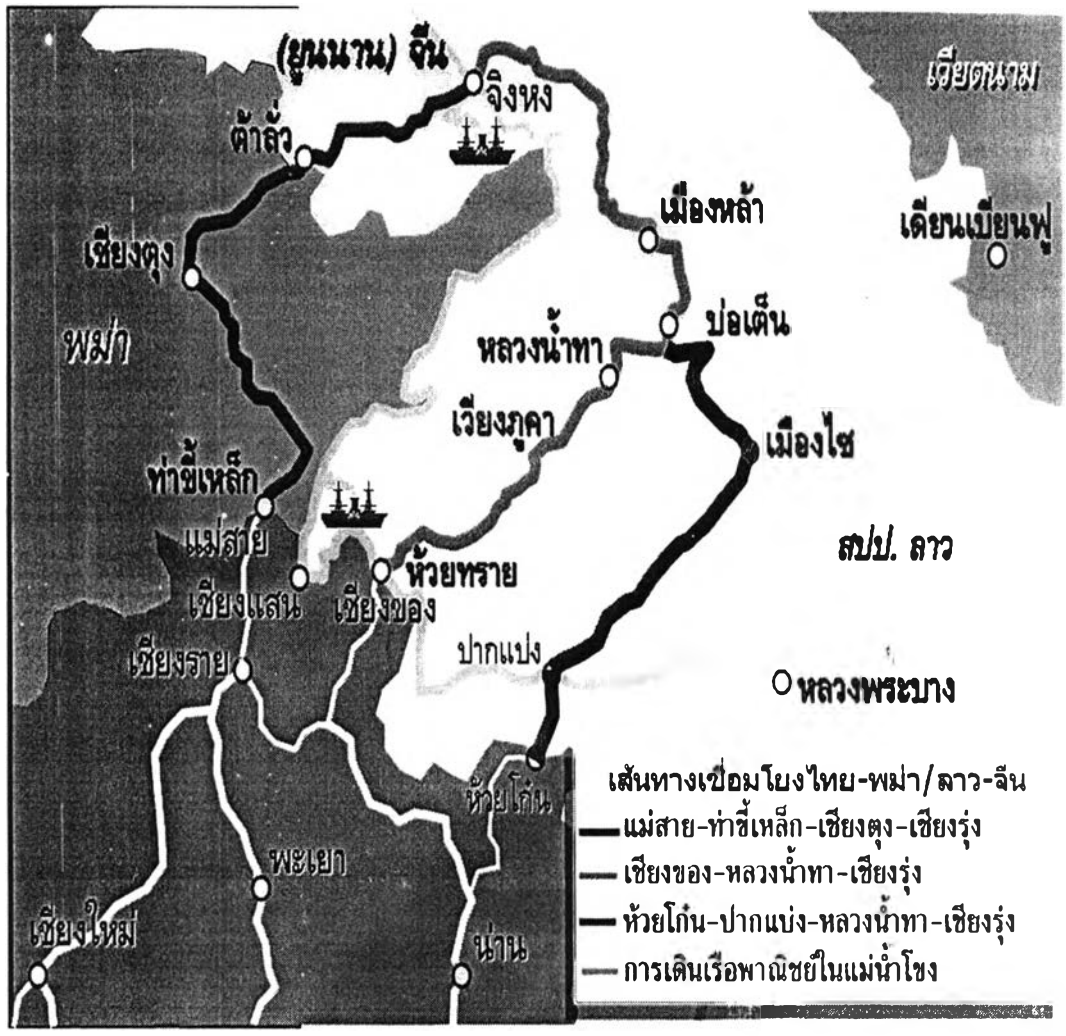
2.7.5 แนวโน้มของการค้าผ่านแดนไทย-พม่า-จีน

จากการที่ประเทศจีนเป็นตลาดขนาดใหญ่ มีประชากรจำนวนมากและมีกำลังบริโภคสูง และเป็นที่ทราบกันดีว่าอัตราการขยายตัวของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศมีอัตราการขยายตัวที่สูง ทำให้ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อการค้า-การลงทุน โดยเฉพาะการค้าผ่านแดนในส่วนของประเทศจีนนั้น ถือเป็นประเทศที่กระจายสินค้าโดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางบกที่เชื่อมโยงผ่านพม่าเข้าสู่ภาคเหนือของไทยและการขนส่งทางน้ำที่ผ่านแม่น้ำโขง มายังอำเภอเชียงแสนที่มีความสะดวกขึ้นมาก มีการแก้ไขปัญหาและลดอุปสรรคเกี่ยวกับกฎ/ระเบียบต่างๆ ไปมาก โดยที่มีการแบ่งผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นการเพิ่มศักยภาพทางการค้าผ่านแดนให้มีการขยายตัวขึ้นอีกมาก การค้าผ่านแดนไทย-พม่า-จีนนั้นจึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงมาก

ที่มา:หอการค้าจังหวัดเชียงราย (2547)

ภาพที่ 9 แสดงการชำระสินค้าด้วยเงินสด (บาทและหยวน)

ที่มา: http://www.nesdb.go.th/econsocial/specialdev/attachment/GMS_data/GMSwww2.file/frame.htm

ภาพที่ 10 แสดงเส้นทางเชื่อมโยงหลักในกรอบGMS